

Supported employment enligt IPS - modellen

Examensarbete i: Social omsorg
Nivå: Kandidat
Högskolepoäng: 15hp
Program/utbildning: Kandidatprogrammet social omsorg
Kurskod: SCA004

Datum: 2011- 06 - 14

Författarna: Jari Kuivamäki & Sara Follmer

Handledare: Pia Käcker

Examinator: Ingrid Johansson

Sammanfattning

Syftet med föreliggande studie är att undersöka supported employment enligt IPS – modellen samt stödets betydelse, dels utifrån professionellas perspektiv, dels utifrån brukarens egna perspektiv och upplevelser. För att kunna svara på syftet används nedanstående frågeställningar som utgångspunkt. Vad innebär supported employment enligt IPS - modellen? Hur kan supported employment enligt IPS - modellen användas i Sverige? Hur ser målgruppens uppfattning om stödets betydelse ut? Vad uppfattar målgruppen som meningsfullt arbete samt delaktighet i arbetet?

I studien utfördes åtta intervjuer, fyra med brukare och fyra med professionella. Studien genomfördes med hjälp av en kvalitativ metod i form av öppna intervjufrågor. Studien hade en induktiv ansats då utgångspunkten var från empiri som sedan ledde till den teoretiska referensramen som var teorierna krav – kontroll – socialt stöd samt KASAM.

Resultat visar på att det är av stor vikt att brukarna får individuellt stöd och hjälp. Som viktigt framkommer även att de professionella får tillräckligt stöd i form av mera resurser och mer kunskap kring supported employment enligt IPS. Det som framkommer är också att den renodlade IPS - modellen är svår att implementera i Sverige då välfärdspolitiken skiljer sig åt mellan Sverige och USA.

Nyckelord: Stödets betydelse, meningsfullhet, delaktighet, egenkontroll, samt KASAM.

Abstract

The purpose of this study was to investigate supported employment according to the IPS model as well as the importance of the support. The investigation was made both from the perspective of the professionals and the perspective and experiences of the users. The issues of the study were the following. What does supported employment according to the IPS model mean? How can supported employment according to the IPS model be used in Sweden? How does the target group's view of the support's significance look like? And also what does the target group perceive as meaningful work and participation in work?

Eight interviews were executed, four with users and four with professionals. The study was conducted with a qualitative method in the form of open interview questions. The study had an inductive approach where the starting point was from the empiricism. This then lead to the theoretical framework of reference, which were the theories of demand - control – social support and KASAM.

The result shows that it is of great importance that the user gets individual support and help. And also that the professionals get enough support in the form of more resources and more knowledge about supported employment according to IPS. What emerges is also that the pure IPS model is difficult to implement in Sweden since the welfare policy differs between Sweden and the USA.

Keywords that were used throughout the study are meaning of the support, meaningfulness, participation, self-monitoring, and KASAM.

1	Inledning.....	5
1.1	Bakgrund	5
1.2	Syfte och Frågeställning	7
1.3	Definition av begrepp.....	7
	Delaktighet	7
	Psykisk funktionsnedsättning	7
	Sysselsättning	7
	Socialt stöd	8
	Arbete	8
1.4	Avgränsning	8
1.5	Disposition	8
2	Tidigare forskning	9
2.1	Presentation av tidigare forskning.....	9
2.2	IPS – Modellen.....	11
2.3	Motivationen är en huvudfaktor.....	11
2.4	En samordnande och vägledande metod	12
2.5	Arbetsprocessen	12
2.6	Stödets betydelse för att nå, få och få behålla ett arbete	13
2.7	Svårt att implementera den renodlade modellen i Sverige.....	15
2.8	Delaktighet och känsla av samhörighet är viktiga faktorer för ett gott välmående.....	15
2.9	Reflektion	15
3	Teoretisk referensram.....	16
3.1	Krav – kontroll – socialt stöd	16
3.2	KASAM - Känsla av sammanhang	17
4	Metod	18
4.1	Val av vetenskapsteoretiska metoder	18
4.2	Urval.....	18
4.3	Datainsamling och genomförande.....	18
4.4	Databearbetning och analysmetoder	19
4.5	Validitet och reliabilitet.....	19
4.6	Etiska frågor	20
5	Resultatanalys.....	21
5.1	Presentation av respondenter.....	21
5.2	Tidigare erfarenheter	22

5.3	Delaktighet och meningsfullhet	23
5.4	Stödets betydelse	26
5.5	Begränsningar och möjligheter	30
6	Slutdiskussion.....	33
6.1	Resultatdiskussion	33
6.2	Teori och tidigare forskningsdiskussion	35
6.3	Metoddiskussion.....	36
7	Fortsatt forskning	37
8	Referenslista	38
	Missivbrev	40
	Intervjuguide	41
	Intervjuguide	42

1 Inledning

I detta kapitel ges en bakgrund till studien, vilka avgränsningar studien har samt vilka olika begrepp som används.

1.1 Bakgrund

Regeringen beslutade att människor som lider av psykiska funktionsnedsättningar bör uppmärksammas och därmed beslutades att införa psykiatrireformen, reformen trädde i kraft 1995. Regeringen ansåg att det fanns stora brister i kunskapen om målgruppen psykiskt funktionsnedsatta samt individernas behov. Genom psykiatrireformen skulle dessa brister kunna minskas. Psykiatrireformen infördes inte för att förbättra den specialiserade psykiatriska vården utan för att fokus skulle ligga på att förbättra tillvaron ute i samhället för de psykiskt funktionsnedsatta. Psykiatrireformen skulle i högre grad sporra uppbyggnaden av särskilda bostäder och gynna utvecklingen av dagliga verksamheter. Målgruppen skulle integreras i samhället och därmed skulle livsvillkoren för individen höjas (Socialstyrelsen, 1999). Några positiva effekter som psykiatrireformen har åstadkommit är att samhället har uppmärksammat livssituationen för den psykiskt funktionsnedsatta, då det har uppmärksamats är det en bra bit på väg mot utveckling och förbättring för målgruppen psykiskt funktionsnedsatta (Socialstyrelsen, 1999). Några år efter psykiatrireformen trädde i kraft gjorde Socialstyrelsen en slutrapport på utvärderingen av reformen. Socialstyrelsen kom i slutrapporten fram till att det finns stora fördelar med psykiatrireformen, det som nämns är att fler yngre färdigbehandlade har flyttats från slutenvård till öppenvård med egna lägenheter. Det nämns även att samverkan mellan olika aktörer avsevärt har förbättrats och detta gynnar målgruppen psykiskt funktionsnedsatta på sikt. Slutligen i rapporten visar Socialstyrelsen på att samhället nått en större förståelse och insikt om målgruppens behov om hjälp och stöd. Därmed beslutas att en fortsatt satsning ska göras på att höja och förbättra kunskapen inom området (Socialstyrelsen, 1999).

2008 gav Regeringen i uppdrag till Socialstyrelsen att utarbeta nationella riktlinjer för personer med schizofreni eller schizofreniliknade tillstånd. Regeringen ansåg att kunskapen om vård och omsorgsinsatser var bristfälliga och att både professionella och allmänheten behövde kunskaper om målgruppens behov, vad gäller behandling och rehabilitering. Detta för att regeringen hade observerat att vård- och omsorgsinsatser skiljde sig åt runt om i Sverige (Socialstyrelsen, 2011). Socialstyrelsen har 2011 publicerat nationella riktlinjer för psykosociala insatser vid schizofreni eller schizofreniliknande tillstånd. Syftet med riktlinjerna är att lyfta samt tydliggöra insatser med god evidens. Detta för att kommuner och landsting skall kunna bedriva evidensbaserad praktik samt skapa/stötta samverkan mellan kommuner och landsting (Socialstyrelsen, 2011).

Socialstyrelsens riktlinjer bygger på hög evidens (Socialstyrelsen, 2011) vilket Oscarsson (2009) menar kan framträda på tre olika sätt.

1. Metoder som används är effektiva samt noggrant kontrollerade av sakkunniga inom området.
2. Arbetet sker enbart med kunskaper och arbetsätt som har erhållits via personliga relationer mellan klienten och den professionella.

3. Kunskaper som skapats under arbetet med brukaren, dels från den professionellas sida men även från brukarens sida, sammanställs och är viktiga beståndsdelar som bidrar till den aktuella forskningen inom området.

En evidensbaserad insats är Socialstyrelsens rekommenderade arbetsrehabiliteringsmodell supported employment, som från grunden är en amerikansk och kanadensisk arbetsmodell vilken etablerades i mitten av 1980-talet. Till en början var modellen tänkt för personer med utvecklingsstörning eller inlärningssvårigheter men har i efterhand utvecklats för att matcha även andra grupper. Modellen kan ses som en samlingsmodell av olika insatser som syftar till att genom stöd och vägledning skapa delaktighet för individer med psykiska funktionsnedsättningar. En av modellens insatser är *Individual Placement & Support (IPS)*. supported employment enligt IPS – modellen utgår inte från individens arbetsförmåga utan syftar till att handleda de som önskar ha ett arbete ute på arbetsmarknaden. Modellen riktas mot personer med psykiska funktionsnedsättningar (Karlsson, 2008). Modellen bygger på frivillighet och individens motivation till att finna ett arbete. Det sociala stödet från samhället och arbetscoachen är av stor vikt i IPS – modellen. Individen som söker ett arbete har en arbetscoach som tillsammans med personen i fråga gör en kartläggning över vilken typ av arbetsuppgift som är passande. Efter det att ett arbete har hittats och individen startat sitt arbete lämnar arbetscoachen successivt över ansvaret till personen själv (Antonson 2003 och Becker, Bond, Mueser och Torrey, 2003). Ett viktigt stöd i modellen är det naturliga stödet som kommer från kollegor på arbetsplatsen. Målet med modellen är att den funktionsnedsatta som själv önskar få ett arbete ska med stöd nå, få och behålla ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden (Gustafsson, 2011). Modellen menar att kartläggningen och processen att finna ett arbete ska genomföras skyndsamt. Dock är inte stödet tidsbegränsat, det finns tillgängligt så länge brukaren önskar och behöver detta (Becker, m.fl., 2003).

Supported employment enligt IPS – modellen har den senaste tiden uppmärksammats mera i Sverige och övriga Norden. I Socialstyrelsens nationella riktlinjer för psykosociala insatser vid schizofreni eller schizofreniliknande tillstånd 2011 fick modellen mycket uppmärksamhet och blev tilldelad prioritering ett i prioriteringsgraden. Modellen är en evidensbaserad insats som Socialstyrelsen (2011), genom riktlinjerna och den höga prioriteringen, anser bör användas i större utsträckning i Sverige än vad den gör idag. De fördelar som Socialstyrelsen lyfter fram med modellen är att modellen är bättre än andra arbetsförberedande modeller eller behandlingar med syfte till att få ut personerna på den reguljära arbetsmarknaden, och att få behålla arbetet. Modellen ger personer med insatsen i genomsnitt flera arbetstimmar i månaden och en högre inkomst än vad den arbetsförberedande insatsen gör. Modellen är även kostnadseffektivt gynnsam. Socialstyrelsen nämner inga nackdelar med modellen (Socialstyrelsen, 2011).

Psykiskt funktionsnedsatta, menar Antonson (2003), är en mycket utsatt grupp som lever isolerat och i skuggan av samhället, gruppen är även underrepresenterad på arbetsmarknaden (Antonson, 2003). Genom värdefull sysselsättning, samhällets stöd och brytning av isoleringen kan denna grupp finna välbefinnande (Topor, 2004). Då Antonson (2003) menar att värdefull sysselsättning kan kopplas till ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden, föreligger ett intresse hos studiens författare att undersöka modellen som även Socialstyrelsen har anammat. Studiens författare ser en vikt i att undersöka målgruppens egna uppfattningar av stödets betydelse i sysselsättning. Förfrågan rörande undersökningen kommer från en mellansvensk kommun. Efter

förfrågan väckte området och modellen författarnas intresse. Då de ser vikten av ett arbete samt hur det påverkar välmående, så är detta intressant och ett viktigt ämne att undersöka.

1.2 Syfte och Frågeställning

Syftet med föreliggande studie är att undersöka supported employment enligt IPS – modellen samt stödets betydelse, dels utifrån professionellas perspektiv, dels utifrån brukarens egna perspektiv och upplevelser. För att kunna svara på syftet används nedanstående frågeställningar som utgångspunkt.

1. Vad innebär supported employment enligt IPS - modellen?
2. Hur kan supported employment enligt IPS - modellen användas i Sverige?
3. Hur ser målgruppens uppfattning om stödets betydelse ut?
4. Vad uppfattar målgruppen som meningsfullt arbete samt delaktighet i arbetet?

1.3 Definition av begrepp

Delaktighet

Sandlund (2005) beskriver delaktighet som individens eget engagemang och vilja till ett aktivt deltagande i sin egen livssituation.

Psykisk funktionsnedsättning

I föreliggande studie definieras psykisk funktionsnedsättning som, en person som visar på *väsentliga svårigheter* med att utföra sysselsättningar inom *viktiga livsområden*. Dessa svårigheter och begränsningar ska ha funnits en längre tid, eller kan tros komma att bestå under en lång tid framöver. I definitionen framkommer även att de svårigheter och begränsningar som finns ska bero på psykisk störning. Med viktiga livsområden menar Nationella psykiatrisamordningen livsområden som avser individens grundläggande behov, och där individen själv upplever en inskränkning i den egna delaktigheten (Nationella psykiatrisamordningen, 2006:5). I detta examensarbete kommer individerna som innerfattar målgruppen kallas för brukare, då de brukar social omsorg. I studien kommer författarna att växla mellan brukare och individ. Gruppen psykiskt funktionsnedsatta kommer i studien nämnas som målgruppen eller psykiskt funktionsnedsatta.

Sysselsättning

För att definiera sysselsättning används studiens författares tolkning av begreppet. Sysselsättning är en verksamhet som är utformad efter individens behov och önskemål. Sysselsättningen skall erbjuda stimuli och erbjuda utveckling för den enskilde. Brunt och Hansson (2005) menar att individen är i behov av meningsfull sysselsättning samt att meningsfull sysselsättning ökar individens välbefinnande som i sin tur ökar individens livskvalitet.

Socialt stöd

Socialstyrelsen definierar socialt stöd som *”människor med funktionsnedsättning har rätt till individuella stödinsatser. Insatserna ska ges med respekt för rätten till självbestämmande och integritet, och ska främja jämlika levnadsvillkor”* (Socialstyrelsen, 2011).

Arbete

För att definiera begreppet används Holmbergs (2006) definition av arbete, vilket är att arbete är en ändamålsenlig aktivitet. Att det finns ett mål med arbetet samtidigt som det existerar en nödvändighet i arbetet, personen som arbetar gör detta för sin existens. Holmberg (2006) menar även att det finns en social relation i begreppet arbete.

1.4 Avgränsning

Studien är avgränsad till personer med psykiska funktionsnedsättningar som har eller haft sysselsättning och därmed har erfarenheter, upplevelser samt uppfattningar rörande arbetsträning. För att få en närmare inblick i det tänkta arbetet med supported employment enligt IPS – modellen i en kommun i Mellansverige, har författarna valt att intervjua de professioner som på olika sätt arbetar likt modellen för att undersöka deras uppfattningar samt reflektioner kring modellen. Av de fyra professionella respondenterna är en arbetskonsulent, en arbetshandledare, en arbetscoach och en projektledare samt arbetsterapeut. Dessa professionella arbetar likt modellen och har även kunskaper om modellen och arbetssättet. I studien har fyra brukare samt fyra professionella intervjuats. Fokus ligger på individernas möjligheter och färdigheter att kunna konkurrera på arbetsmarknaden. Sjukdomar eller brister hos respondenterna kommer inte att kartläggas i denna studie, med denna inställning finns ett salutogent perspektiv (Antonovsky, 2005). En avgränsning dras även till en kommun i Mellansverige då kommunen lagt förslaget samt förfrågan för studien.

1.5 Disposition

I kommande kapitel redovisas tidigare forskning kring supported employment kopplat till personer med psykiska funktionsnedsättningar. I kapitlet utreds modellens betydelse för brukare att nå, få och få behålla ett arbete samt hur arbetet utifrån modellen ser ut. I kapitlets introduktion föreligger en kort presentation över publikationerna samt en motivering till varför de är användbara i denna studie. Efter tidigare forskning presenteras de valda teoretiska referensramarna vilka är Antonovskys teori KASAM - känslan av sammanhang, samt krav – kontroll – socialt stöd modellen. I kapitel fyra redovisas vilka metoder som använts samt hur datainsamlingen och analysen genomförts. I metodkapitlet redovisas hur validiteten och reliabiliteten i studien har nåtts samt hur examensarbetet förhåller sig etiskt. Följt av kapitlet som berör metoden redovisas resultatet från det empiriska materialet samt analysen av resultatet i kapitlet resultatanalys. I studiens sista kapitel förs en slutdiskussion, diskussionen är uppdelad i tre olika områden vilka är, resultatdiskussion, teori och tidigare forskningsdiskussion samt metoddiskussion. Därefter kommer en referenslista samt viktiga bilagor för studien.

2 Tidigare forskning

I studiens tidigare forskning presenteras sex vetenskapliga studier. Dessa publikationer hittades via bibliotekets databas på Mälardalens högskola samt via Örebros universitets webbsida. En av de sex använda publikationerna har en områdeschef för socialtjänsten i kommunen varit behjälplig att finna. En artikel är funnen via Socialstyrelsen, då artikeln används som referens i Socialstyrelsens förklaring av modellen. En slutrapport för ett projekt som redovisas i tidigare forskningen hittades på MISAs (metoder för individuellt stöd i arbete) hemsida, under webbsidans redovisning av forskning. Studierna som har använts berör på olika sätt modellen kopplat till målgruppen med psykiska funktionsnedsättningar. Då samtliga publikationer på olika sätt motsvarar delar av syftet med studien anser författarna till studien de är användbara. Den tidigare forskningen kommer både att redovisas temaorienterat samt var för sig, detta beror på att vissa av publikationerna lämpas bäst att redovisa enskilt.

2.1 Presentation av tidigare forskning

Workbook

Publikationens (Becker, m.fl., 2003) syfte är att handleda i hur arbetet med arbetsrehabilitering med supported employment enligt IPS – modellen bör vara. Arbetsboken vänder sig därav till dem som praktiskt arbetar med modellen, samt de som bär på ett intresse för IPS – modellen. Arbetsboken är amerikansk och har publicerats av ”Substance Abuse & Mental Health Services Administration” (SAMHSA), vilket är en motsvarighet till Svenska socialstyrelsen. Samtliga författarna till arbetsboken är forskare inom området psykosociala insatser och IPS-modellen. Den handledande boken anser studiens författare vara av stor användbarhet, då denna i huvudsak är det material som Sverige använder sig av i en strävan efter att implementera modellen helt i landet. Arbetsboken ger en mycket gedigen och djupgående kunskap om IPS – modellen samt hur det är tänkt att arbeta utefter.

Stödets betydelse - supported employment - i kampen för arbete och att bryta utsatthet

I Antonsons (2003) forskning behandlas frågan om supported employment är till hjälp för brukaren att nå, få samt att få behålla sitt arbete. Antonsson har gjort en kvalitativ studie, avgränsad till en svensk kommun, där tjugoen respondenter tillhörande tre olika målgrupper intervjuats med två års mellanrum. Sju av dessa tjugoen respondenter innefattar målgruppen psykiskt funktionsnedsatta. Samtliga respondenter har alla fått insatsen och stödet från supported employment för att få möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden. Denna forskning används i studiens tidigare forskning då det är en svensk forskning kring just modellen kopplat till stödets betydelse i att kunna nå, få samt att få behålla ett arbete.

The effect of different types of employment on quality of life

Eggleton och Kober (2005) har forskat kring brukarens uppfattning om livskvalitet kopplat till modellen supported employment. Forskarna har jämfört arbetstagare med funktionsnedsättningar arbetande på den reguljära arbetsmarknaden, med funktionsnedsatta arbetande i skyddad verksamhet. 117 respondenter med olika grader av funktionsnedsättningar intervjuades, 55 procent av dessa hade en öppen anställning och 45 procent arbetade i en skyddad verksamhet. Forskarna skickade även ut ett frågeformulär till samtliga respondenter. Forskningen mäter

graden av tillfredsställelse, kompetens, graden av egenkontroll samt känslan av tillhörighet. Forskningen anses användbar i studiens tidigare forskning då den jämför tillfredsställelsen och känslan av tillhörighet samt välmående, hos brukare på den öppna arbetsmarknaden med brukare i skyddade verksamheter. Genom denna kan studiens författare få en uppfattning om området och arbetets betydelse för välmående.

Hållbart arbete. Arbetsliv för personer med nedsatt arbetsförmåga

Gustafssons studie (2010) ingår i ett forskningsprojekt *Hållbart arbete*. Studien är en slutrapport som även ingår i Gustafssons pågående avhandling. Rapporten beskriver hur brukarna med hjälp av modellen supported employment når, får samt får behålla ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Tyngden i såväl projektet som slutrapporten ligger på skedet att få behålla ett arbete. Rapporten och projektet är ett samarbete mellan Institutet för Handikappvetenskap, vid Örebro universitet, MISA AB i Stockholm samt Stiftelsen Activa i Örebro län. Forskningsprojektet syftar till att öka kunskapen om förloppet som bygger på supported employment. Målet är att kunskapen kan leda till en utveckling samt att skapa en flexiblare tillämpning. De fyra olika huvudaktörer som ingått i projektet/rapporten är organisationer som arbetar likt modellen, arbetsgivare, handledare samt brukare. Det empiriska materialet har samlats in via organisationsstudie, intervju av tjugo arbetsgivare, intervju av fyra handledare samt intervju och protokollregistrering av 300 brukare. Slutrapporten är användbar i studiens tidigare forskning då det är en omfattande forskning som har inriktning mot modellens utveckling i Sverige och därav har ett nationellt förhållningssätt. Delar av publikationen berör enbart IPS – modellen vilket även detta ökar rapportens värde i föreliggande studie.

Individual placement and support: from research to practice

Den vetenskapliga artikeln (Rinaldi, m.fl., 2008) är publicerad i den engelska tidskriften *Advances in psychiatric treatment*. Tidningen har skapats för att främja vidareutbildningen inom psykiatri, alla artiklar är skrivna på uppdrag för att svara på olika områden. Artikeln Individual placement and support: from research to practice är skriven av sex framgångsrika forskare inom området. Artikeln ger konkreta exempel på hur det praktiska arbetet bör se ut enligt IPS, ett mål författarna hoppas på att Storbritannien kommer att nå framöver. Artikeln lyfter även fram vad i modellen som är av stark evidens samt vilka delar som har en lägre evidens. För att kunna besvara studiens första frågeställning och få en bred kunskap i hur IPS – modellen är tänkt att arbeta utefter, är denna artikel användbar för studien. Artikeln ger en djupare kunskap om IPS – modellen med ett internationellt perspektiv.

Vad hjälper? Vägar till återhämtning från svåra psykiska problem

Topors (2004) publikation ingår i ett återhämtningsprojekt drivet av riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH), forskningsstiftelsen Humlan och FoU – enheten vid SPO Psykiatri södra, Stockholms läns landsting. Trots att Topor (2004) inte berör modellen supported employment enligt IPS anser vi att publikationen är till stor nytta för studien då han visar på att en värdefull sysselsättning och samhällets stöd är två viktiga biståndsdelar i återhämtningsprocessen för personer med svåra psykiska problem. Då föreliggande studiens författare kan koppla värdefull sysselsättning till ett arbete/arbetsträning samt då IPS modellen syftar till att brukaren ska nå, få samt att få behålla ett arbete och på så sätt starta en återhämtningsprocess anser författarna att Topors (2004) publikation är användbar i studiens tidigare forskning.

2.2 IPS – Modellen

Supported employment som enskild placering och stöd, förkortas till supported employment enligt IPS. Förkortningen betyder ”Individual Placement and Support”. Supported employment enligt IPS har en stark evidens, då den har visat sig vara en välfungerande modell. Modellen är framtagen och utvecklad av forskarna Drake och Becker. Det övergripande med Supported employment enligt IPS är att fokus ligger på rätt placering, samt rätt stöd och hjälp för brukaren. Dessa två faktorer är betydande och avgörande för modellen. Modellens grundläggande mål är inte att ändra på individen i sig, utan att man tittar på individens styrkor och färdigheter och sedan söker efter placering som matchar individens förmågor på bästa sätt. Till skillnad från traditionella modeller där handläggningstiden och utredningstiden sker under en lång tid. Vilket förlänger tiden till möjligheten att komma ut på den reguljära arbetsmarknaden. IPS modellen syftar till att, när individen väl uttrycker sin önskan att börja arbeta så skall möjligheten finnas. Detta oavsett vilken diagnos eller vilka funktionsnedsättningar individen har. Rinaldi med flera (2008) redovisar sju viktiga och avgörande faktorer som bör tas hänsyn till för att lyckas med modellen och få så goda resultat som möjligt. Dessa är kategoriserade i tre delar enligt följande ”det finns stark evidens”, ”det finns bra evidens” samt ”det finns låg evidens”

Det som har stark evidens är att, fokus bör inriktas på tjänster/arbeten som är konkurrenskraftiga på marknaden, detta för att möjlighet till att integreras på den reguljära arbetsmarknaden ska finnas. Att stödet bör baseras på individens förmåga och ska utformas efter behoven. Samt att individen bör och skall få snabb och effektivt stöd för att söka arbete. Handläggningstiden bör vara minimal (Rinaldi, m.fl., 2008).

Det som har bra evidens är att, modellen bör integreras i det kliniska arbetet. Brukarens önskemål bör bejakas samt att stödet inte skall vara tidsbegränsat utan skall utgå ifrån individens behov av hjälp och stöd (Rinaldi, m.fl., 2008).

Det som är av lägre evidens är att, stöd och råd bör tillhandahållas om behov finns samt om det är gynnsamt för brukaren (Rinaldi, m.fl., 2008).

2.3 Motivationen är en huvudfaktor

Det är viktigt att fokus ligger på brukarna som är villiga och motiverade till insatsen. Brukarens diagnos är inte av betydelse, det centrala ligger inte i problematiken utan enbart på brukaren och dennes motivering till ett arbete. Grundtanken är att tänka tvärtom, utgångspunkten är brukaren och dennes behov och därefter letas ett arbete som fyller dessa kriterier. När brukaren känner sig motiverad och färdig skall personen få chansen att arbeta och ingen skall gå miste om denna chans. Brukaren är den som bestämmer takt och fart. Det är brukaren som är utgångspunkten. Därför är det viktigt och nödvändigt att brukaren står i centrum (Becker, m.fl., 2003).

När individen är i centrum, och de professionella följer individens vilja underlättar det för arbetscoachen genom att brukaren inte tvingas till något utan att viljan ägs av brukaren själv. Den egna viljan ökar även chanserna för en lyckad och långvarig placering. Individen får själv avgöra hur stödet ska vara utformat samt hur mycket stöd efter behov som ska ges, detta utifrån brukarens behov. Brukaren avgör också hur mycket bakgrundsinformation arbetsgivaren skall

känna till om personen, gällande individens livssituation och bakomliggande sjukdomsbild (Becker, m.fl., 2003). Resonemanget bekräftas även av Antonson (2003) som redovisar att helhetstänkandet är en viktig del i stödet, samt att brukaren står i centrum. Genom att individens önskemål och vilja tillvaratas, skapas ett individinriktat stöd, vilket kan stärka brukaren. I Antonsons (2003) studie framkommer även att individens motivation är central i arbete. Detta visas genom respondenterna där resultatet för en fortsatt anställning tydligt kopplats till brukarens egen motivation, vilja och strävan.

2.4 En samordnande och vägledande metod

Supported employment skall samordnas mellan olika aktörer. Den utvalde arbetscoachen skall vara ansvarig och så kallad "spindel i nätet" mellan olika aktörer, samt vara ett kontinuerligt stöd för brukaren. Detta för att alla skall prioritera brukaren och dess arbetssituation. Samverkan gynnar brukaren och dennes situation genom att alla ansvariga behandlare har ett inflytande i olika delar. Dessa delar skall sedan sammanföras och skapa en helhet. Därför är det av vikt att arbeta gränsöverskridande inom behandling och rehabilitering. Den professionella skall vara lyhörd och dela med sig av sin kunskap till andra aktörer. Fokus skall ligga på brukaren och dennes behov (Becker, m.fl., 2003). Liknande resonemang för även Antonson (2003) som menar att ett gränsöverskridande arbete på individnivå är viktigt då detta skapar kontakter med lämpliga aktörer för personen. Ett mål med det gränsöverskridande arbetet är att individen inom 24 månader har en anställning. Efter en anställning byggs nätverk upp runt brukaren så att stöd kan ges både till individen själv samt till de andra på arbetsplatsen. Här önskas en förståelse mellan parterna växa fram så att även en relation kan skapas och brukaren då kan känna tillhörighet (Antonson, 2003).

2.5 Arbetsprocessen

Med modellen supported employment ska strävan ligga på att brukaren skall få en placering på den reguljära arbetsmarknaden. Då det är fördelaktigt för brukaren att ha ett arbete istället för annan arbetsträning. Människan har behov av att bidra till samhällsutveckling och detta uppfylls lättare genom en placering på en arbetsplats. Det har även visat sig att genom arbetet minskar utanförskapet och isoleringen betydligt, i och med detta minskar även stigmatiseringen som flertalet av brukarna känner (Eggelton och Kober, 2005). Forskarna visar på att individer som fått möjligheten till en reguljär plats på arbetsmarknaden visar en betydligt högre livskvalitet till skillnad mot individer som är placerade på en skyddad verksamhet (Eggelton och Kober, 2005). Det finns även en annan utvecklingsmöjlighet på den öppna arbetsmarknaden som sporrar den enskilde brukaren. När brukaren utvecklas i sitt arbete har den öppna arbetsmarknaden lättare att erbjuda brukaren andra kvalificerade arbetsuppgifter. På det sättet har brukaren större möjligheter till ett bättre och mer välbetalt arbete (Becker, m.fl., 2003).

Processen för att nå ett arbete skall ske skyndsamt, när brukaren och arbetscoachen träffas vid ett första möte skall sökandet efter en lämplig arbetsplats starta. Arbetscoachen bör lyssna på brukaren och tillsammans göra en kartläggning över dennes funktioner och behov, detta för att inte överarbeta. Tanken med denna strategi är att visa brukaren respekt samt att ta den arbetssökandes önskemål på allvar. Detta är även ett stöd för brukarna som är vacklande om den

skall klara av att arbeta eller inte. Genom denna arbetsstrategi kartläggs den faktiska sanningen vilket ger brukaren möjligheten att prova sina egna vingar. Det är inte förrän brukaren fått prova på sitt arbete på arbetsmarknaden som arbetet med exempelvis brukarens brister påbörjas, på detta sätt kan den optimala arbetsplatsen hittas (Becker, m.fl., 2003).

Enligt Antonson (2003) är den metod som nämns ovan den renodlade modellen från USA och Kanada, författaren menar att denna modell inte används helt i Sverige. Arbetscoachen i Sverige ger träning genom praktik innan brukaren kommer ut på arbetsmarknaden, och att brukarna sedan förväntas klara arbetet utan stöd. Här märks tydligt att den svenska varianten som arbetats fram enligt Antonson (2003) inte överensstämmer men den amerikanska och kanadensiska renodlade modellen då den belyser att inget slutdatum skall finnas på insatsen, då det är av vikt att se den enskildes behov av stödet. Brukare blir aldrig av med insatsen vare sig det går bra eller dåligt, så länge brukaren har motivation och vilja att medverka har hon möjligheten att göra det. Som arbetscoach lägger man gradvis över ansvaret på individen själv och arbetar för att brukaren ska bli så självständig som möjligt. Arbetet med självständigheten görs utifrån färdighetsträning i form av att stärka förmågor så som att ta sig själv fram och tillbaka till sitt arbete. Arbetet med att stärka individen sker gradvis för att denna sedan skall kunna sköta sitt arbete på egen hand, när detta mål nåtts börjar coachen släppa taget om brukaren, den professionella finns då endast kvar som en trygghet och ett bollplank så länge behovet kvarligger (Becker, m.fl., 2003).

2.6 Stödets betydelse för att nå, få och få behålla ett arbete

I Antonsons (2003) resultat framkommer att metoden supported employment haft olika betydelse för forskarens respondenter. Två av sju har med stöd fått ett avlönat arbete, en vanlig anställning på sin arbetsplats. Medan tre av dessa sju fortfarande får stöd genom supported employment i kombination med annat stöd för sin psykiska ohälsa är stödet betydelsefullt och kan komma att ge resultat i framtiden. Hos de kvarvarande två respondenterna för forskningen har stödet avslutats och inget arbete har nåtts. För dessa två var inte stödet tillräckligt kopplat till personernas psykiska ohälsa. Dessa två är fortfarande svårt utsatta. I resultatet visas att, var brukaren befinner sig i sin ohälsa är av stor vikt för om stödet genom supported employment är tillräckligt eller inte. För de sistnämnda två respondenterna i forskningen har individerna stora psykiska besvär och har mycket att arbeta på med sig själva, för dessa två är det centrala att få rätsida på livet. Då dessa två respondenter i Antonson (2003) forskning upplever sig själva som ett med ohälsan finns hos personerna för tillfället ingen strävan efter ett arbete, då strävan inte finns är heller inte stödet tillräckligt. Medan stödet för de två sistnämnda respondenterna i Antonsons (2003) studie inte var tillräckligt visar de två förstnämnda personerna på att stödet haft stor betydelse för deras framtid. De båda menar att arbetskonsulenterna arbetat på ett lyckosamt sätt som hjälpt individerna till att klara av ett arbete. En av forskningens respondenter lyfter även fram betydelsen av den egna viljan, ambitionen och strävan efter att nå, få och få behålla ett arbete.

I Antonsons (2003) studie framkommer att brukaren fick stöd tills personen fick ett arbete och då förväntades att klara sig utan stödet som tidigare funnits. Det visade sig att det efter att stödet upphörde var svårt för många från samtliga grupper att behålla arbetet. Författaren såg detta som en brist i metoden och som en brist hos konsulten som borde ha utsett en person från arbetsplatsen som kan tillhandahålla fortsatt stöd. Forskaren menar att ett långsiktigt stöd och ett

samarbete med stöd från olika organisationer som ser individens helhet och förstår individens livssituation är till stor vikt för att lyckas nå, få och få behålla ett arbete och ett välmående. I analysen menar Antonson (2003) att metoden supported employment som används utifrån i Sverige inte är den renodlade metoden som härstammar från USA och Kanada. Han menar att i Sverige ges träning genom praktik innan personen kommer ut på arbetsmarknaden medan den renodlade metoden utgår från att först få ett arbete och sedan på arbetsplatsen få stöd och arbetsträning (Antonson, 2003).

Eggleton och Kobers (2005) forskningsresultat visade tydligt att de brukare som hade ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden med stöd från supported employment medger att det känner en högre livskvalitet, än de individer som arbetar inom den skyddade verksamheten. Arbetstagarna på den öppna marknaden visar även på en högre känsla av tillhörighet i samhället samt visar på en högre känsla av egenkontroll i jämförelse med de brukare som arbetar under skyddad verksamhet. Viktigt att notera är dock att de brukare som arbetade inom skyddade verksamheter ofta hade svårare funktionsnedsättningar än de som arbetar på öppna arbetsmarknaden, vilket visade sig vara en förklaring till de lägre siffrorna rörande livskvalitet.

Det naturliga stödet har visat sig vara en framgångsfaktor för att få behålla jobbet. Stödet kan komma från arbetskamrater, arbetsgivare eller en specifik stödperson. Samtliga brukare i Gustavssons (2010) studie uppger att det stöd de får på arbetsplatsen är viktigt för att få behålla arbetet. Stödet behöver inte alltid vara kopplat till arbetet utan kan även vara privat. Arbetsgivarna i studien visar på att det är viktigt att ge stöd men att samtidigt förvänta sig något tillbaka, att ställa rimliga krav. Stödet från arbetsgivaren visade sig i det flesta fall viktigt för brukarens livssituation och hälsa samtidigt som arbetsgivarna menar att det stöd som ges fås tillbaka både i produktion och i glädje. Även det stöd som ges från en stödperson på arbetsplatsen visade sig i studien vara en framgångsrik faktor. Då stödpersonen själv arbetar på arbetsplatsen blir det inte någon avvikande stöd, som skulle leda till att flera anställda blir påverkade. En stödperson utifrån har visat sig komma med en avvikelse som hindrar brukaren i sin utveckling på arbetsplatsen och i det naturliga stödet. I studien kommer Gustavsson (2010) fram till att, för att finna och etablera sig på en arbetsplats är brukaren i behov av stöd från en stödorganisation, då de ofta har varit arbetslösa länge och inte har någon egen kontakt med arbetslivet. Medan framgångsfaktorerna att behålla ett arbete finns hos stödet på arbetsplatsen av arbetskamrater och arbetsgivare. Ytterligare en faktor för att behålla arbetet är samhällets stöd i form av lönebidrag, eller annat som understödjer anställningen för arbetsgivaren. Gustavsson (2010) menar även att, för att behålla arbetet krävs produktion och trivsel, arbetsgivaren är ute efter produktion och produktionen är beroende av hur brukaren trivs på sitt arbete. Det har även visat sig att brukaren trivs bäst när personen i fråga producerar det som arbetsgivaren vill ha. Ett bra arbetsklimat, en bra arbetssituation, tydliga avgränsade arbetsområden samt eget ansvar visas även det vara viktigt för trivsel och för att kunna behålla arbetet. I studien framkommer att en balans mellan kontroll och krav är viktigt. Gustavsson (2010) kommer också fram till att samtliga faktorer behöver växa fram under en inlärningsperiod för att vara hållbara.

2.7 Svårt att implementera den renodlade modellen i Sverige

Gustavsson (2010) visar på att det finns en implementeringsproblematik med IPS modellen i Sverige då välfärdsystemen i USA och i Sverige skiljer sig åt. Sverige utgår från en rättighetslagstiftning medan USA bygger på ett kvoteringsystem. I Sveriges välfärdssystem får arbetsgivaren ersättning i form av lönebidrag, arbetsgivaren behöver inte aktivt besluta om att anställa brukaren och kostnaden skapas inte förrän brukaren får en anställning. I länder med kvotering som USA blir arbetsgivaren skyldig att betala en straffavgift eller en lön vid beslut att inte anställa den funktionshindrade. Detta menar Gustavsson (2010) gör det svårt att göra en jämförelse om modellen i Sverige med andra länder som har kvoteringsystem. Gustavsson (2010) visar även på andra strukturella problem vid implementeringen, forskaren menar att stödet inte utgår från brukarens motivation och egenvilja utan snarare från handläggarens beslut om insats. Modellen ses som en åtgärd vid rehabilitering vilket i Sverige ställer krav på brukaren att delta, i och med detta har självbestämmandet och viljan kring att delta i modellen tappats. Om brukaren i Sverige deltar i supported employment klassas individen ofta som arbetslös vilket kan ställa krav på brukaren att tacka ja till den första anställning som blir tillgänglig, även fast arbetet inte är vad som önskas eller brukaren har en känsla av att inte klara av arbetet. Enligt modellen skall stödet som ges inte vara tidsbestämt vilket även det försvårar en implementering av modellen i Sverige. Här finns strukturell problematik då rehabiliteringen är styrd av en budget som enbart betalas ut under en viss tid då stödet kan ges (Gustavsson, 2010).

2.8 Delaktighet och känsla av samhörighet är viktiga faktorer för ett gott välmående

De faktorer som har visat sig leda till återhämtning menar Topor (2004) är, medicin, individen själv, kamratstöd, socialt nätverk, mening och stöd från professionella. Återhämtning är en individuell process beroende av det sociala stödet. Det sociala stödet och det sociala samspelet har visats sig vara avgörande för återhämtning. Att känna sig sedd, hörd och respekterad är av stor vikt för individens välmående. Att ha möjligheten att komma till ett ställe där brukaren känner samhörighet och gemenskap är också av stor betydelse. Topor (2004) menar att det första i återhämtningsprocessen är att individen känner en tillhörighet och kan se ett hopp inför framtiden samt successivt kunna känna glädje. I processen till ett bättre mående krävs även en ökad känsla av inflytande och samhörighet. Den sista biten som är viktig vid återhämtning är att kunna anpassas till en ökad delaktighet i samhället. Topor (2004) säger även att delaktighet i det sociala sammanhanget är ett behov hos alla människor för dess existens.

2.9 Reflektion

De olika publikationerna som redovisats i detta kapitel visar på olika sätt modellens utformning. Hur modellen används samt stödets betydelse för att nå, få och få behålla ett arbete och även stödets betydelse för välbefinnande. Studierna som konkret rör modellen lyfter fram samma beståndsdelar som är av vikt i modellen. I samtliga engelska artiklar redovisar författarna samma viktiga beståndsdelar och menar att, individer som fått möjligheten till en reguljär plats på arbetsmarknaden visar en betydligt högre livskvalitet till skillnad mot individer som är placerade på en skyddad verksamhet, detta visar på att modellen är viktig för brukarnas välmående. I de två svenska studierna (Antonson, 2003 och Gustavsson, 2010) redovisas en försvenskad bild av

modellen som åskådliggör tydliga skillnader i jämförelse med de andra publikationernas redovisning om modellen. Antonson (2003) och Gustavsson (2010) reflekterar båda över de starka brister som den svenska varianten har. Samtliga publikationer som studerar supported employment menar att det är av stor vikt att målgruppen får möjlighet att komma ut på den reguljära arbetsmarknaden, då deras utsatthet minskar och isolering bryts. Att brukarna får ett avlönat arbete kan även stärka deras välmående. Samtliga studier visar på att individens egen vilja och motivation är avgörande för om modellen skall fungera och för ett arbete ska nås. Gustavsson (2010) lyfter upp det naturliga stödet på arbetsplatsen som en stark faktor för att kunna behålla arbetet och för trivseln på arbetet.

Studiens författare anser att de sex valda publikationerna på olika sätt besvarar delar av studiens syfte samt studiens första frågeställning, och till en viss del även studiens andra frågeställning. Genom tidigare forskning besvaras innebörden i supported employment enligt IPS – modellen samt hur modellen kan används i Sverige. Tidigare forskning ger en djup förståelse och grundläggande kunskap för modellen, vilket ger stora möjligheten i det kommande examensarbete att genom intervjuerna, kunna besvara det kvarvarande frågeställningarna.

3 Teoretisk referensram

3.1 Krav – kontroll – socialt stöd

Den amerikanska sociologen Robert Karasek är den ursprungliga skaparen av krav – kontroll - stöd modellen vilket är en psykosocial arbetsmiljömodell. Sociologen vävde samman perspektiven kring kvalifikationer och stress kopplat till beslutsinflytande, vilket skapade krav – kontroll – modellen. Modellens två utgångspunkter är arbetskrav och kontroll. Kraven som existerar för att ett arbete skall utföras och slutföras. Med kontroll menas egenkontroll, den handlingsfrihet eller den beslutsfrihet som finns i arbetet. Modellen har som syfte att visa på hur individens psykiska hälsa/ohälsa påverkas av de krav som läggs på individen kopplat till den egna kontrollen och handlingsfrihet (Eriksson, 1991).

Grundmodellen vidareutvecklades då det upptäcktes att modellen bör kombineras med det sociala stödet som brukaren har på arbetsplatsen, detta omfattar både det känslomässiga och praktiska stödet. Modellen utgår ifrån att höga krav, låg beslutsfrihet och brist på socialt stöd i arbetet riskerar ohälsa och ett lågt välbefinnande. Modellen antar att höga krav, hög beslutsfrihet samt socialt stöd bidrar till individens utveckling samt höjer individens välbefinnande. Modellen öppnar upp möjligheten att undersöka i vilken utsträckning brukare som arbetstränar kan utföra sitt arbete genom att undersöka hur personen upplever kraven, egenfriheten/påverkan och det sociala stödet (Thylefors, 2006).

Krav inkluderar både de fysiska och psykiska kraven som kan finnas på arbetsplatsen. Den fysiska belastningen är det som krävs för att utföra arbetet, den fysiska belastningen kan även utsätta arbetstagaren för fysiska risker i arbetet. De psykiska kraven uppkommer ofta då omgivningens krav är högre än personens egenkontroll, de psykiska kraven kan lätt leda till stress (Thylefors, 2006).

Kontroll här avgörs av hur stort handlingsutrymme är samt i vilken grad arbetstagaren har befogenhet att fatta beslut. Två skillnader här är att ha kontroll i arbetet eller över arbetet. Kontrollen och handlingsfriheten har två beståndsdelar vilka är möjligheten att påverka och kunskapskontroll (Thylefors, 2006).

Det sociala stödet kan vara avgörande för hur arbetstagaren hanterar höga krav och låg grad av kontroll. Ett högt socialt stöd i ett arbete där höga psykiska krav finns kan motverka stress och öka handlingsutrymme. Vid höga psykiska krav är det sociala stödet viktigt för att inte falla in i ohälsa, det ultimata arbetet är dock ett arbete med låga psykiska krav hög kontroll samt mycket socialt stöd, detta ger förutsättningar för välbefinnande och god hälsa (Thylefors, 2006).

3.2 KASAM - Känsla av sammanhang

Professor Aaron Antonovsky är upphovsman till ett salutogent synsätt. Antonovsky har med hjälp av synsättet utvecklat begreppet KASAM – Känsla av sammanhang. Med ett salutogent synsätt läggs fokus på det friska hos individen. Ordet *salus* och *genus* betyder på grekiska, hälsa och ursprung. Antonovskys intresse för ett salutogent synsätt växte fram när han under sitt arbete mötte människor som överlevt koncentrationslägret med tillfredställande psykiskt mående och psykisk hälsa. Antonovsky menar att det oftast forskades om orsaker till olika sjukdomar och inte tvärtom. Antonovsky började då intressera sig för att börja forska kring hur det kom sig att vissa individer är friska trots att de utsatts för påfrestningar (Antonovsky, 2005).

Antonovsky (2005) anser att arv och utveckling har en stor och betydande roll under barndomen. Barn som blir tröstade av harmoniska och lugna föräldrar får bättre verktyg att hantera svåra och komplexa situationer, mot om en jämförelse skulle göras med barn som inte blir tröstade av lugna förstående föräldrar. Antonovsky delar upp KASAM – känslan av sammanhang i tre nyckelfaktorer vilka är *begriplighet*, *hanterbarhet* och *meningsfullhet*.

Om en individ med hög *begriplighet* drabbas av missöden så har den avsevärt lättare att förstå dessa situationer och med det gå vidare i livet (Antonovsky, 2005).

Människor med hög *hanterbarhet* ser sig inte själv som ett offer efter att ha drabbats av dessa missöden. Utan personen ser sakligt på omständigheterna och blickar snart nog framåt och strävar efter att gå vidare (Antonovsky, 2005).

Det tredje och sista nyckelordet är *meningsfullhet*, och är även det en viktig egenskap. Individen med hög *meningsfullhet* ser inte enbart negativt på olika företeelser utan söker och ser en mening med exempelvis arbetsträning. Tycker individen att arbetsträningen är bortkastad och heller inte kan se någon nytta med sysselsättningen så innehar individen låg *meningsfullhet* och vise versa. Dessa nyckelord sammanfattar Antonovsky som "känsla av sammanhang" och med andra ord KASAM (Antonovsky, 2005).

4 Metod

4.1 Val av vetenskapsteoretiska metoder

En kvalitativ ansats valdes, då intresset inte låg i kvantiteten utan i upplevelser och erfarenheter kring arbetsträning. I studien undersöktes brukarnas och de professionellas egna uppfattningar samt upplevelser gällande arbetsmarknadens stöd och insatser till målgruppen psykiska funktionsnedsatta (Larsson, Lilja och Mannheimer, 2005). Den kvalitativa studien genomfördes med hjälp av intervjuer där författarna önskar få en inblick i respondenternas livs värde och förståelse kring arbetsmarknaden. Denna studie har en så kallad induktiv metodstrategi vilket innebär att författaren söker kunskaper i empirin. I denna studie motsvarar empirin respondenternas upplevelser, empirin kopplas sedan till teorier som belyser undersökningen (Larsson, Lilja och Mannheimer, 2005). I studien var sökandet efter kunskap från empirin det centrala för att sedan kopplas till passande teorier för att stärka studiens ställningstagande.

4.2 Urval

I examensarbetet var ambitionen att få kunskaper kring brukarens upplevelser och känslor kring arbetsmarknadens stöd och insatser. Både målgruppen samt de professionellas erfarenheter och upplevelser undersöktes. I studien har åtta respondenter intervjuats, fyra brukarrespondenter med erfarenheter av arbetsträning och sysselsättning, fyra professionella respondenter med erfarenheter av målgruppen. Urvalet var vuxna brukare med psykiskt funktionshinder som har erfarenheter av sysselsättning. De professionella respondenterna skulle arbeta likt modellen och därav besitter kunskaper om modellen. Förfrågan att undersöka ämnet kom från områdeschefen för socialtjänsten i en mellansvensk kommun. Examensarbetet var därför begränsat till den specifika kommunen.

4.3 Datainsamling och genomförande

När datainsamlingen påbörjades, inom ramen för examensarbetet kontaktades en områdeschef för socialtjänsten i den aktuella kommunen. Områdeschefen har vid tidigare tillfälle lovat att vara behjälplig och därmed var chefen en viktig länk under arbetsprocessen. För att finna respondenter till studien kontaktades kommunens kvalitetssäkringssamordnare som sedan gav oss namn på professionella respondenter som arbetar likt modellen. Kontakten med de professionella respondenterna har tagits via telefon, då det visade sig inte finnas någon framgång i att kontakta respondenterna via e-post. Dessa respondenter har sedan varit behjälpliga att finna fyra brukarrespondenter att intervjua. Valet att ta hjälp av de professionella respondenterna för att finna fyra brukarrespondenter togs då studiens författare ansåg att det var svårt att finna brukarrespondenter som klarar av att genomföra en intervju. De professionella kunde namnge brukarrespondenter som det trodde skulle klara av att genomföra en intervju. Efter kontakt med professionella samt brukarna nåtts har syftet med studien samt undersökningens frågeställningar presenterats, via ett missivbrev som skickats via e-post till samtliga respondenter. Missivbrevet visades även innan intervjuernas start i mötet med respondenten. Samtliga respondenter fick grundlig information om tillvägagångssättet för insamlingen av de empiriskt material. Innan intervjuerna påbörjades skapades två intervjuguider, intervjuguiden var stöd för författarna under intervjuerna. Målsättningen med intervjuerna var att fokusera på relevanta frågor med forskningsvärde (Brinkman och Kvale, 2009). Intervjuerna var tematiserade, och byggde på en

tematiserad intervjuguide med öppna frågor, detta för att lättare kunna analysera och redovisa det empiriska materialet. Öppna frågor valdes att ha med anledning av att respondenterna skulle få möjligheten att prata fritt med följdfrågor, detta skapade en samtalsdialog. Samtliga intervjuer bandades, detta för att lättare bevara intervjun i sin helhet. Respondenterna fick själva avgöra var intervjuerna skulle äga rum. Det för att de skulle bli en avslappnad miljö för intervjun. Sju av åtta respondenter valde att bli intervjuade på sina arbetsplatser medan en av respondenterna ville bli intervjuade på annan plats. Intervjuerna längd varierande, och var mellan femton minuter till en timme, detta stora spann berodde delvis på respondenternas dagsform.

4.4 Databearbetning och analysmetoder

Vid databearbetningen skapades strategi kategorier i hur bearbetningen har skapats. Detta för att enkelt finna mönster mellan intervjuerna. Enligt Brinkman och Kvale (2009) är det viktigt att tillräckliga svar ges under intervjuerna, för att sedan kunna göra databearbetningen. Brinkman och Kvale (2009) menar vidare att detta krav kan uppnås genom intervjuguiden och dess teman (Brinkman och Kvale, 2009). Under studiens genomförda intervjuer användes en intervjuguide som skapades genom att bryta ner studiens syfte och frågeställningar i viktiga teman, intervjuguiderna hade öppna frågor. Genom en bearbetad intervjuguide med teman kopplade till studiens syfte och frågeställningar kunde även studiens frågeställningar besvaras. De data som framkom under intervjuerna har bearbetats i tre olika omgångar. Efter intervjuerna har materialet transkriberats, det transkriberade materialet har lästs av studiens båda författare. När transkriberingen var gjord plockades det viktiga, som kunde svara på studiens frågeställningar, ut för att sedan bearbetas och brytas ner till resultatet.

De teman som användes under intervjuerna var även viktiga vid analysen av materialet. Dessa teman var utav stor relevans till studiens syfte och frågeställningar. Då respondenternas upplevelser och perspektiv var det centrala för studien var det även viktigt att detta framkom genom det empiriska materialet i resultatet. Det centrala i resultatet var därför en analysering av respondenternas tankar och upplevelser.

4.5 Validitet och reliabilitet

Med validitet menas att författarna undersökt det som var tänkt att undersökas. Kontroll av validiteten var något som var pågående under forskningsprocessen. Detta gjordes genom att ständigt kontrollera hur valda metoder användes samt att vi mätte det som var studiens avsikt att mäta. Medan validiteten mäter att syftet med studien uppnås mäter reliabilitet tillförlitligheten och trovärdigheten, detta är också en process som ständigt pågår under studien (Brinkman och Kvale, 2009). Enligt Thurén (2003) är validitet och reliabilitet något som mera används i kvantitativa studier där resultatet är mätbart. Thurén (2003) menar att validiteten och reliabilitet även är användbar i kvalitativa studier för att undersöka om syftet uppnåtts samt för att granska tillförlitligheten och trovärdigheten i resultatet och datainsamlingen. Under intervjuprocessen och vid sammanställandet har validiteten och realiteten ständigt undersökts. En önskan att kunna nå en hög tillförlitlighet förelåg. För att vara säkra på att respondenterna var relevanta och

tillförlitliga kontaktades kommunens kvalitetssäkringssamordnare som var behjälplig med att namnge professionella respondenter, som arbetar likt modellen och som också kunde tipsa om brukare att intervjua. Valet att kontakta kvalitetssäkringssamordnarna grundades på att de har goda kunskaper kring vilka professionella som kan ge en hög reliabilitet, då de har goda kunskaper om verksamheter. Kvalitetssäkringssamordnarna kunde även tipsa om vilka professionella som kan tillhandahålla respondenter som med sitt funktionshinder är kapabla att genomföra en intervju och på så sätt blev också reliabiliteten högre. En strävan var även att validiteten skulle vara hög i slutet av studien samt under studiens gång. Vilket kunde uppnås genom att ständigt kontrollera empirins relevans kopplat till studiens syfte och frågeställningar. Reliabiliteten i studien kan diskuteras, då endast åtta respondenter har intervjuats. Då det är en liten studie ger resultatet inte möjligheter till generalisering.

4.6 Etiska frågor

Vid intervjuerna har respondenterna på ett lättbegripligt språk informerats om det Humanistisk Samhällsvetenskapliga Forskningsrådets principer (HSRF; 2011). Dessa principer omfattas av fyra olika krav, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialkravet och nyttjandekravet. Studien har förhållit sig till dessa krav både under intervjuerna, i förarbetet och efterarbetet. Inför intervjuerna informerades respondenterna om syftet med examensarbetet samt intresset av ämnet. Respondenterna har blivit erbjudna att ta del av intervjumaterialet både före och efter publicering. Det kommer att finnas möjlighet för samtliga respondenter att få ett eget exemplar av examensarbetet och eller att få möjlighet till en muntlig kommunikering kring det insamlade materialet. Respondenterna i studien har även delgivits våra skyldigheter som forskare, de har fått information om de forskningsetiska kraven vilka är;

Informationskraven; Respondenterna har i förväg informeras om syfte kring examensarbetet. En kontroll har även gjort innan genomförandet av intervjuerna, detta för att säkerställa att båda parterna har förstått vad som gäller.

Samtyckeskraven; Information om att studien är frivillig att delta i har meddelats, samt att personen får avbryta deltagandet om så önskas.

Konfidentialitetskraven; I examensarbetet har ingen respondent namngivits, intervjupersonernas identiteter har inte på något sätt äventyrats.

Nyttjandekraven; Information har getts om att materialet som framkommer under intervjuerna kommer att användas endast i examensarbetet, efter att materialet har bearbetats i studien kommer övrigt material att raderas.

5 Resultatanalys

Nedan följer en presentation av samtliga respondenter och därefter redovisas resultatet. Brukarrespondenter och professionella respondenter är slumpmässigt fördelade, oberoende av kön. Samtliga brukarrespondenter har goda erfarenheter av arbetsträning och tre av de fyra respondenterna har goda erfarenheter av lönearbeten. Två av brukarrespondenterna insjuknade tidigt i vuxen ålder medan två respondenter insjuknade relativt sent i vuxen ålder. Samtliga professionella respondenter har akademisk utbildning. Resultatanalysen är uppdelad i teman och i avslutningen för varje tema analyseras resultatet, som framkommit under intervjuerna, kopplat till studiens tidigare forskning samt de valda teorierna. Valet av resultatanalys gjordes då resultatet och analysen berör samma teman, samt för att öka begripligheten kring kopplingarna mellan resultat, tidigare forskning samt de två valda teorierna. Vissa citat är långa m-en beslut har tagits att behålla citaten i sin karaktär för att kunna bibehålla meningen med citatet.

5.1 Presentation av respondenter

Respondent ett

Född på 60-talet och singel, bor i samma trappuppgång som sin mamma och finner mycket stöd i henne. Respondenten kom till Sverige som barn och gick ut gymnasiet med höga betyg. Respondenten har även påbörjad universitetsutbildning och har erfarenhet av tre lönebidragsanställningar. Idag är Respondenten sjukskriven men har mycket informella uppdrag.

Respondent två

Född på 50-talet och singel, respondenten har bra kontakt med sin mamma och de träffas varje helg. Respondenten är uppväxt i Sverige och tycker att uppväxten var bra men hade inte fullständiga betyg när grundskolan avslutades. Istället för att läsa vidare på gymnasiet började respondenten att arbeta som "flytt gubbe". Respondenten har tidigare haft anställningar som "skogs gubbe", "flytt gubbe" samt haft anställning med att skapa plastbåtar. Respondenten har erfarenhet av två olika arbetsträningar och är nöjd med den sysselsättningen som respondenten har idag, sysselsättningen har respondenten haft i fem år.

Respondent tre

Född på 70-talet, har nära kontakt med sin mamma. Respondenten kom till Sverige som tonåring. Efter gymnasiet reste respondenten till utlandet för att studera, under resan upptäckte respondenten sina kreativa sidor. Respondenten har tidigare haft anställningar som monterare på Volvo samt som säljare och har erfarenheter av tre olika sysselsättningar/arbetsträningar. Idag är respondenten mycket nöjd med sina arbetsuppgifter i sin arbetsträning.

Respondent fyra

Född på 60-talet, respondenten bor ensam med sin hund som delas med sin före detta. Respondenten har bra kontakt med sin mamma och ett syskon. Respondenten har under många år arbetat i olika butiker i kommunen efter detta har respondenten även arbetat som lokalvårdare. Respondenten har haft arbetsträning i två år och är nöjd med sin sysselsättning men har som mål att snart komma ut på arbetsmarknaden.

Respondent fem

Respondent fem är anställd som arbetskonsulent i kommunen sedan två år tillbaka och arbetar med externa platser. Hon är utbildad beteendevetare med psykologi som huvudämne. Respondenten har tidigare arbetat i kommunens socialpsykiatriboenden samt med sysselsättning inom de interna verksamheterna. Arbetskonsulenten har tillsammans med sina kollegor fått en åtta dagars utbildning av MISA (metoder för individuellt stöd i arbete/verksamhet) i Stockholm i modellen supported employment enligt IPS – modellen. De arbetar idag efter modellen och jobbar aktivt för att finna externa arbetsplatser till brukarna.

Respondent sex

Respondenten arbetar som projektledare i ett projekt som syftar till att få ut brukare på den externa arbetsmarknaden. I hennes arbetsuppgifter ingår att samordna arbetet samt att fungera som arbetsplatscoach. Respondenten är utbildad arbetsterapeut och har arbetat inom psykiatrins öppen och slutna vård sedan 1993 i andra samverkandeprojekt som rehab koordinator. Hon har fått en föreläsning i modellen supported employment av MISA i Stockholm men inte gått utbildning. Projektet som respondenten är projektledare för arbetar likt modellen dock är målet inte att brukaren ska finna ett arbete utan att få prova förmågan till att arbeta. Stödet är även begränsat till ett år.

Respondent sju

Anställd som personlig coach, arbetar i ett projekt. Respondent sju har en kandidatexamen i sociologi och läste välfärdsprogrammet. Hon har sin grundanställning som personlig handläggare på försäkringskassan och har haft anställningen sedan 2003. Som personlig handläggare arbetar hon med rehabiliteringsfrågor och sjukförsäkring. I tjänsten ingår även ett samordningsansvar. Respondenten har arbetat i projektet som syftar till att få ut brukare på den externa arbetsmarknaden sedan 2008. Personliga coachen har ingen utbildning i modellen supported employment men har kunskaper om modellen och arbetar relativt likt modellen.

Respondent åtta

Anställd sedan 2004 som arbetshandledare inom den interna verksamheten och har sedan 2004 arbetat i olika interna verksamheter inom socialpsykiatri i kommunen. Respondenten är utbildad beteendevetare och har arbetat som mentalskötare innan sin utbildning. Arbetshandledaren har tillsammans med sina kollegor gått en åtta dagars utbildning i modellen supported employment ledd av MISA i Stockholm, jobbar aktivt med modellen och respondenten lägger mycket vikt i att möta individen där denne befinner sig.

5.2 Tidigare erfarenheter

Brukare

Det framkommer tidigt i intervjuerna att tre av fyra respondenter har goda erfarenheter av avlönat arbete och de två respondenter som insjuknade i sen ålder har mycket erfarenheter av den reguljära arbetsmarknaden. Samtliga respondenter har eller har haft sysselsättning och har därför goda erfarenheter av arbetsträning. Tre av de fyra respondenterna har haft eller har intern sysselsättning samt extern arbetsträning. Samtliga respondenter som idag har arbetsträning/sysselsättning är nöjda med sina placeringar och arbetsuppgifter, de menar att de trivs på arbetet och samtliga känner att deras kunskaper och erfarenheter bejakas. Dessa tre

respondenter uppger även att det är mycket nöjda och skulle inte vilja ha det annorlunda. Respondenten som idag inte har någon formel sysselsättning menar att de externa platser som personen har varit på har varit bra och utvecklande, respondenten menar dock att de interna verksamheterna inte är utvecklande och vill inte ha en sådan placering.

Professionella

Samtliga professionella respondenter har en akademisk utbildning och flera års erfarenhet av att arbeta med stöd till personer med psykisk ohälsa. Respondenterna har även flera års erfarenhet av arbetsrehabilitering. De professionella besitter en kunskap om modellen supported employment enligt IPS – modellen, två av respondenterna har utbildning i modellen och arbetar även aktivt med modellen, samtidigt som de andra två respondenterna har kunskaper om modellen genom föreläsningar. De två respondenter som inte har utbildning i modellen arbetar relativt likt modellen.

5.3 Delaktighet och meningsfullhet

Brukare

Det som samtliga respondenter uppger är viktigt i ett arbete är delaktigheten, tryggheten och vänskapen. Samtliga visar på att samhörigheten är en stor faktor till att trivas på sitt arbete, en respondent menar att det är samhörigheten som driver honom till arbetet trots att vissa dagar känns tunga. Respondenterna menar att kamratskap är viktigt för att fungera på arbetsplatsen och för att vara produktiv.

Att jag mår bra på jobbet och att alla andra mår bra, inga intriger, tjafs eller grupperingar och sådär. På alla mina jobb har jag frivilligt gjort alla skitjobb. Smutsiga jobb, tunga jobb, återvinna papper, koka kaffe, och sådana betydelselösa jobb, som ingen annan vill göra. Jag gör det bara för att det ska spridas en positiv stämning, då funkar jag och tvärt om. Är det tjafs och bråk och så, då mår inte jag bra och då kan jag inte funka på jobbet.

Återkommande under samtliga intervjuer är uttrycket ”ett riktigt arbete”, samtliga menar att de vill ha ett riktigt arbete som genererar något och bidrar till samhället. Respondenterna ser vikten i att utnyttja deras kunskaper och där med att de får syssla med sysslor de tycker om och som även är vettigt. Det märks under intervjuerna att samtliga inte vill arbeta med påhittade sysslor som varken ger något till individen själv eller till samhället. De tre respondenter som idag arbetstränar lyfter fram vikten av att göra ett gott arbete och tillfredställa chefen, samt att omgivningen blir nöjda med deras arbete. Viktigt i arbetsträningen visas även vara det egna ansvaret samt tilliten till individens förmågor. Brukarna som idag arbetstränar och har sysselsättning lyfter fram vikten och tacksamheten kring att ha något att göra om dagarna, något som är meningsfullt. Alla respondenter visar på vikten av att ha ett meningsfullt arbete med viktiga och verkliga uppgifter. De vill inte syssla med påhittade arbetsuppgifter för att ha något att göra. En respondent anser att det är viktigt med meningsfulla riktiga arbetsuppgifter för att utvecklas och skapa välmående. Känslan av att vara behövd visar sig vara viktigt för samtliga respondenter.

Det är viktigt att det finns en tanke och mening med vad jag gör, man ska inte vara här bara för att ha något att göra, det ska vara meningsfullt också... Jag trivs med blodkörningen det är så bra och man gör något vettigt och gör nytta.

Det som är uppseendeväckande under intervjuerna är att endast en respondent av de fyra brukarrespondenterna kopplar meningsfullt arbete till sin egen utveckling. Då respondenten menar att ett meningsfullt arbete även skall vara utvecklande. Samma respondent visar på vikten av att ständigt lära sig nya saker. Han visar även på vikten av att ha ett arbete där han känner sig drivande. Respondenten tycker det är viktigt och betydelsefullt att hans arbetsgivare bejakar hans kunskaper vilket skapar en strävan efter att utvecklas. Samma respondent säger även att han är tacksam att få göra det han är bra på och menar att han genom detta bevisar för sig själv att han är värdefull, och han kan då känna sig viktig. Han menar att det är lätt som klassificerad psykisk funktionsnedsatt att hamna i ett fack där den nedsatta känner sig mindre värd och därmed hamnar i utanförskap. Genom arbetsträning har hans bild på sig själv förändrats.

Brucarrespondenternas syn på delaktighet och meningsfullhet relaterat till arbete kan kopplas till Topor (2004), då han menar att känslan av att vara behövd och det att sociala samspelet, delaktigheten i samhället, är centralt för individens välmående. Topor (2004) menar också att känslan av att bli respekterad är viktigt för återhämtningen. Detta kan kopplas till respondenterna då även de visar på vikten av att känna sig respekterad. Respondenterna lyfter fram vikten av att känna sig sedd, betrodd samt betydelsen av att komma till ett arbete där respondenten trivs, vilket även Topor (2004) menar är viktigt för individens välmående. Respondenterna visar på att deras arbetsträning bidrar till en ökad självkänsla vilket även KASAM (Antonovsky, 2005) hävdar. Då teorin menar att meningsfullhet kan öka motivationen hos individen. Teorin menar också att individen som känner hög meningsfullhet i sin sysselsättning lättare ser möjligheter än hinder. Detta kan kopplas till resultatet då det är en betydande skillnad mellan de som har en meningsfull sysselsättning jämfört med respondenten som inte har någon sysselsättning. Respondenten är mera negativt inställd till arbetsträning och samhällets tjänster än de som har sysselsättning. Temat delaktighet och meningsfullhet kan kort sammanfattas med KASAM "känslan av sammanhang" då samtliga respondenter menar att genom ett värdefullt, "riktigt arbete, känner de delaktighet, trygghet och vänskap. Samhörighet är viktigt för trivseln på arbetsplatsen, det skapar en känsla av sammanhang, en känsla av tillhörighet skapas.

Professionella

Samtliga professionella respondenter lyfter fram vikten av individens egen motivation och delaktighet i processen. De menar att motivationen och en frivillighet måste finnas hos brukaren för att det ska bli framgångsrikt och fungera. Två av de fyra professionella respondenterna pratar om att de ibland får försöka locka fram motivationen hos brukaren, då hon kanske ser en stor potential. De menar att de då får diskutera för- och nackdelar med arbetet och även visa på vad arbetet kan leda till i längden, med välmående, samhörighet, utveckling, delaktighet och så vidare. Är brukaren fortfarande inte motiverad till att få ett arbete menar respondenterna att det är svårarbetat och praktiskt taget omöjligt. Samtliga respondenter anser att brukarna är delaktiga till 100 procent i processen att finna ett arbete. Det hoppas även att brukarna är av samma uppfattning då de ser på delaktighet som det viktigaste i hela processen. Tre av de fyra respondenterna uppger att delaktighet i att finna ett arbete är grunden och framgångsfaktorn till att finna ett arbete som passar brukaren. Brukaren skall vara huvudperson i sin egen

rehabilitering, annars är det inte hållbart menar en respondent. En annan respondent anser att processen blir mera lättarbetad om motivationen och frivilligheten finns, konflikterna minskar.

Annars är det mindre motstånd i mötet med brukaren tycker jag. Man minskar konflikterna när man kör på delaktighet och brukarens egen vilja. Det är ju inte vad jag vill, eller vad verksamheten säger... utan delaktighet, delaktigheten leder till minskade konflikter, så är det ju. Så det är mycket mera lättjobbat, och mycket mycket mera stimulerande och roligt att arbeta utifrån delaktighet och brukarens vilja. Man ser verkligen framstegen och det är jättekul.

Vid uppföljningar efter en period på arbetet framkommer ofta och tydligt att arbetet är uppskattat. Det egna ansvaret är en faktor som framkommer som viktigt för utvecklingen och trivseln, genom eget ansvar kommer känslan av att kunna. Att självförtroendet ökar i samband med utökningar av det egna ansvaret på arbetsplatsen är något som samtliga respondenter upptäckt i mötet med brukare. Under intervjuerna framkommer från tre av fyra professionella att de möter en stor glädje hos brukarna i takt med att självförtroendet ökat. Personer som förut inte visat känslor visar nu en tacksamhet och glädje. En respondent tror att en del av glädjen beror på strukturen i vardagen som skapas med hjälp av ett arbete, att personen får tider att passa, kanske får röra på sig till och från arbetet och i arbetet, möjligheten att prova på nya saker. Delaktighet i samhället och på arbetsplatsen är något som samtliga respondenter uppger att de möter vid uppföljningarna med brukaren, att ha kollegor och att känna sig som en i gänget. Kollegor som ser en och ser förmågor och kapacitet istället för ett funktionshinder.

Glädje, eller det här att man känner sig delaktig i samhället. Man har fått kollegor, man har tider att passa, man får struktur på vardagen, börjar röra på sig, motionen, kanske har arbetspasset så att det ligger i lunchtid, att man äter lunch också det kanske slarvas med det annars. Ja det är väl mest det att man växer som person, någon som ser att man faktiskt kan någonting, man har varit borta länge. De flesta vi jobbar med har varit borta jätte jätte länge från arbetslivet eller kanske aldrig varit ute heller. Bara det här att få upp självkänslan lite granna att jag fixar det här jag kan, det är väl det som är gemensamt. Även det här att man får lite press på sig och man får känna ansvar, någon som tror att man kan det här.

Respondenten lyfter fram struktur som något omedvetet meningsfullt hos brukaren. Att ha struktur i vardagen kan skapa meningsfullhet och öppnar även upp för delaktighets möjligheter i samhället. Projektledaren och arbetsplatscoachen menar att det de flesta brukare är nöjda med tillvaron efter en tid på sin arbetsplats, de menar att de växer och känner sig behövda. Känslan av att vara en del av ett sammanhang och det finns någon som väntar på en både på arbetet och kanske hemma efter arbetet.

Motivation, frivillighet samt delaktighet hos brukaren är centralt för modellen, att motivation till att söka efter arbete och att påbörja ett arbete ligger hos brukaren är ett måste för att kunna arbeta efter modellen supported employment (Becker, m.fl., 2003). Något som också framkommer i resultatet som styrks av studiens tidigare forskning är att arbetet för att finna, få och få behålla ett arbete är ytterst individuellt. Alla placeringar är individuella och arbetscoachen, arbetskonsulenterna och arbetshandledarna ska fokusera på individens behov för att meningsfullhet och delaktighet ska kunna skapas (Rinaldi, m.fl., 2008). Vilket genomsyras under alla intervjuer

då samtliga respondenter visar vikten av att stödet kopplats till individens behov. Struktur på vardagen menar Antonovsky (2005) kan skapa begriplighet. Vilket respondenterna under intervjuerna visar på. De möter en glädje och en tacksamhet kring att fått struktur på sin vardag, detta kan vara då brukarna funnit begriplighet i vardagen genom struktur och det faktum att ha någon som väntar på personen i fråga. De professionella visar på att brukarna blir en del av ett sammanhang genom sitt arbete då brukarna visar på meningsfullhet, hanterbarhet samt begriplighet. Respondenterna möter en känsla av glädje då det känner tillhörighet och har ett arbete att gå till. Vilket även det kan kopplas till KASAM då meningsfullhet i vardagen skapas av att, som de flesta andra människor, ha ett arbete att gå till. Resultat kan även kopplas till Eggleton och Kober (2005) då författarna i sin forskning kommer fram till att livskvaliteten är större hos de brukare som har ett arbete. Detta visar även arbetskonsulenterna och arbetscoacherna på då respondenterna möter en stor glädje och ett ökat självförtroende, vilket ger en positiv påverkan på livskvaliteten, i mötet med brukarna efter en tid på de externa placeringarna.

5.4 Stödets betydelse

Brukare

Brukarrespondenterna ser stödets betydelse på olika sätt. Här syns tydliga skillnader på de tre som arbetar jämfört med respondenten som är sjukskriven och arbetar informellt. Då den respondenten mera reflekterar över stödet för att kunna få samt att kunna fungera på en arbetsplats socialt, medan de tre som har sysselsättning idag kopplar stödets betydelse till det stöd de får för att praktiskt kunna utföra sina arbetsuppgifter. Här kommer vikten kring närvarande arbetshandledare fram. Dock är det klart att stödet är betydande och viktigt, samtliga respondenter kopplar även stödet till att få eget ansvar och frihet på arbetet.

En respondent pratar mycket om stödet för att finna ett arbete, med detta menar han att det känns tryggt att få stöd i att finna ett arbete. Respondenten menar även att det känns bra att påvisa till arbetsgivaren att han har uppbackning av professionella som stöttar honom i rehabiliteringen, då behöver inte arbetsgivaren oroa sig för respondentens funktionsnedsättning och förmågan till att sköta arbetet. Skulle han inte klara av arbetet så har arbetsgivaren vetskap om att en rehabiliteringsansvarig finns som lätt kan kontaktas. Även respondenten själv känner tryggheten i att ha en stöttare att vända sig till. Under intervjun framkommer också att respondenten vill att stödet ska komma tidigt, han vill ha stöd i att finna och påbörja ett arbete för att sedan bli självständig i arbetssystemen. Respondenten visar en osäkerhet då han tydligt och ofta pratar om att han behöver ett arbete där andra är oberoende av hans arbete. Ett önskat arbete för honom är där han får arbeta självständigt med en produkt som sedan lämnas över till nästa arbetstagare, han menar att det är som att springa stafett där två personer inte håller i stafettpinnen samtidigt.

Du vet hur man springer stafett, det är inte två som håller i pinnen samtidigt. När jag är klar med mitt, varsågod pinnen går vidare. Då behöver varken arbetet eller jag bli lidande om jag och någon annan inte kommer överens.

Om han skulle göra fel så är ingen annan drabbad, här skulle respondenten behöva stöd i att komma över rädslan att göra misstag. Han visar även en rädsla för att inte komma överens med sina kollegor, vilket även det skulle behöva stötts upp. Under intervjun pratar respondenten inte

enbart om stödets betydelse för honom utan även vad han tror att stödet betyder för andra med samma problematik. Lyhördhet är av stor vikt i stödet menar han, att lyssna in vad personen vill, vad individen har för intressen. Han tror att sysselsättningen/arbetet blir bättre och mera hållbart om den professionella först lyssnar in vad brukaren vill och vilka intressen som finns, han menar att brukaren skall vara det centrala. Respondentens erfarenhet är att det ofta är tvärt om, en idé skapas och ett projekt startas och färdigställs sedan kommer brukaren in i bilden.

Att ha stort inflytande och därmed få möjligheten att utvecklas ser två respondenter som viktiga stöd i sitt befintliga arbete, förutom detta lyfter de båda fram vikten av rätt stöd för att kunna utföra sina dagliga sysslor. De båda uppger att de behöver stödet för att kunna utföra och slutföra sina arbetsysslor men har svårt att beskriva vilket stöd som krävs. En respondent säger att han lätt blir arg om han inte får det stöd han behöver. Stödet skall finnas tillgängligt att nyttja under hela arbetspasset, när arbetstagaren själv känner att det behövs. En annan respondent är mycket nöjd med den sysselsättning han har idag. Han trivs bra med sina kollegor och är tacksam över arbetsgivarens stöd och strävan efter att han och hans kollegor ska ha det bra på arbetet. Tacksamheten till det stödet han fick för att finna sysselsättningen han har idag är också tydligt.

Vad jag än frågar har jag fått svar på det. De har varit väldigt tillmötesgående och de ställer verkligen upp. Jag har aldrig haft problem med någonting... Det känns att man verkligen har blivit hjälpt. Inte liksom knuffad åt sidan, utan man har fått direkt hjälp, som jag tycker är underbart, annars hade jag aldrig haft det här jobbet till exempel.

Även ytterligare en respondent är nöjd med det stöd respondenten får idag, men har svårt att uttrycka vad det är i stödet som är viktigt. Respondenten säger att hon har möten med sin handledare två gånger i månaden och att handledaren följer henne till arbetsplatserna om hon behöver, vilket hon finner en trygghet i. Tre av de fyra brukarrespondenterna har negativa erfarenheter kring stöd. På de arbeten där stödet har varit negativt har placeringen inte varit långvarig. Tre respondenter menar att det är ohållbart att arbeta utan ett bra stöd.

Att ha eget ansvar, känna frihet i arbetet samt att ha inflytande och kunna påverka sysslorna på arbetet kopplar vi till att ett ömsesidigt krav finns mellan arbetsledaren och brukaren. Det skapas ett krav då det är frihet under ansvar, respondenterna får fritt utföra sitt arbete men har dock ett krav på sig att det ska utföras. Samtidigt som ett ömsesidigt krav skapats existerar även känsla av kontroll, då respondenterna upplever en hanterbarhet kring sina uppgifter. I resultatet kan kraven som läggs på individen kopplats till en hög egenkontroll och handlingsfrihet. I resultatet framkommer även att i samband med att kraven ställs och friheten ökar, ökar även stödet då respondenterna uppger att de får frihet under ansvar men alltid har ett stöd bakom sig. Krav – Kontroll – socialt stöd modellen (Thylefors, 2006) lyfter upp just detta fenomen, då modellen menar att krav kopplats till personens egenkontroll samt ett gott socialt stöd kan vara utvecklande och höja välbefinnandet, vilket stärker resultatets mening kring att respondenterna känner ett ökat välmående när det egna ansvaret ges, egenkontrollen ökar och ett gott stöd tillhandahålls. Samtidigt som en hög känsla av egenkontroll, krav och gott socialt stöd är viktigt för hälsan är risken för ohälsa tillgänglig vid låg känsla av egenkontroll, höga krav samt mindre stöd (Thylefors, 2006). Även detta påvisas i resultatet då respondent två berättade att han blev arg och kände sig åsidosatt där han fick en uppgift utan att ha egenkontroll och utan stöd. Modellen kopplat till resultatet stärker tesen kring att ett gott stöd på arbetsplatsen är betydande för hälsan

samt för att placeringen skall vara hållbar i längden, vilket även framkommer i Antonsons (2003) forskning då författaren kommer fram till att de brukare som inte tillhandahålls ett gott stöd på arbetet inte heller blir långvariga, situationen blir då ohållbar. Resultatet kopplas även till artikeln skriven av Rianaldi med flera (2008) som är tillgänglig i studiens kapitel om tidigare forskning. Artikeln lyfter upp vikten av att tillhandahållas ett direkt stöd för att nå, få samt få behålla ett arbete vilket även framkommer under intervjuerna.

Professionella

De professionella respondenterna som alla arbetar likt modellen menar att stödet är i högsta grad individuellt och det är därför svårt att exakt svara på hur stödet i regel se ut. Stödet formas helt efter individens behov och önskemål och därför finns inga ramar. Flera av intervjupersonerna menar att kontinuitet är viktigt i startskedet för att skapa en relation och där med kan matcha mot arbetsmarknaden. Genom kontinuitet menar respondent fem att brukaren även kan få det stöd som behövs då hon får kunskap om stödbehovet som föreligger hos individen i fråga. Samtliga respondenter uppger att det i startskedet har en kartläggningstid där den professionella tillsammans med brukaren kartlägger passande och önskade arbetsysslor och eventuellt en specifik arbetsplats. En respondent menar att ett viktigt stöd är att lyssna efter ”förändringsprat” hos brukaren. Om brukaren i samtal visar på förändringar i processen och nämner att en viss sysselsättning känns lockande menar hon att det är viktigt att på en gång snappa upp det och arbeta efter det spåret. En annan respondent kopplar mycket av stödet till individens egen rehabilitering och menar att det är brukaren själv som sköter sin rehabilitering, och att coacherna endast är där i bakgrunden och stöttar under hela processen. Att låta individen vara huvudman i rehabiliteringen och finnas bakom som stöd lyfter respondenten upp som viktigt.

Det är personen i fråga som ska sköta sin rehabilitering. Sen är vi med och stöttar, försöker att lotsa, går bredvid och hjälper till. Men det är inte så att vi krattar banan åt dem. Utan de får göra jobb själva också, och en del gör det bättre och en del gör det sämre, eller har sämre förutsättningar att klara det helt enkelt.

Efter att ett arbete har hittats skiljer sig stödet lite åt hos de olika respondenterna. Arbetscoacherna finns till brukarens förfogande endast i ett år medan det hos de andra två respondenterna arbetar med stöd som inte är tidsbegränsat. Under startskedet på den nya arbetsplatsen är arbetskonsulenterna ofta med dels för att stötta brukaren och dels för att utbilda handledaren på den specifika arbetsplatsen. En respondent uppger att stödet även här är mycket individuellt. Vissa brukare vill att hon ska vara med som stöd flera veckor medan andra inte vill att hon skall vara närvarande alls utan endast anträffbar på telefon. Arbetskonsulenterna uppger dock att det är vanligt att hon är med på arbetsplatsen, som kortast några dagar för att utbilda handledaren i brukarens stödbehov och för att vara behjälplig med att skapa en struktur. Det är även individuellt vilken information som arbetskonsulenter ger vidare till arbetsplatsen angående brukaren, vissa brukare uppger att hon får föra vidare all information som finns om personen medan andra inte vill att någon information skall finnas, vissa är mera självgående och berättar själv på arbetsplatsen om stödbehov och svårigheter. Även detta är en del av stödet då hon menar att lyhörddhet och självbestämmandet är mycket viktigt för individen. Hon säger flera gånger att det är individen som ska bestämma hur personen i fråga vill ha det, och att hon är behjälplig på det sätt som individens själv önskar. Om det är att vara fysiskt närvarande eller att vara anträffbar och finns i bakgrunden. Det som har tolkats under intervjuerna är att arbetskonsulenterna och

arbetshandledaren har mera kontakt med arbetet och handledaren på plats för att utbilda personen och övriga personalen kring brukarens stödbehov. Det som dock är gemensamt är att samtliga har uppföljningsmöten på arbetsplatsen, detta en gång i månaden tillsammans med brukaren och handledaren på plats. Dessa möten är till för att reda ut rutiner som kanske inte fungerar och för att stämma av. Två av tre respondenter uppger att det under samtalen framkommer sociala svårigheter så som att personen inte sitter med på fikarasten.

Det kommer absolut fram ibland att den här personen inte vill sitta med vid fikat eller vad det nu kan vara. Men det är vid sådant som jag som arbetskonsulent får gå in och förklara vad det beror på. Att det beror på funktionsnedsättningar och sådär. Det är sådant som man ofta har haft en dialog om innan så att det inte blir några problem. Så att arbetsplatsen är förberedd på det och den övriga personalen.

Individerna som får stöd från arbetscoacherna under placeringen har förutom uppföljnings-samtalen mycket telefonkontakt med sin coach. Två respondenter säger att det är vanligt att stämma av hur det är på arbetsplatsen via ett textmeddelande över telefonen eller genom samtal. Arbetscoacherna är sällan ute på arbetsplatserna och stöttar brukaren i det fysiska arbetet. Här är det mera telefonkontakt med brukaren med arbetsplatsen samt brukaren vet att arbetscoacherna är tillgängliga på telefonen och kan stötta och ge råd. Samma respondenter menar att om ett fysiskt stöd på arbetsplatsen krävs är individen inte redo för en placering i deras projekt. Det har att göra med att arbetscoacherna arbetar med mera självgående individer än vad det andra två respondenterna gör. Därmed ser även stödet och resurserna mycket olika ut hos de olika respondenterna.

Det är inte jätte mycket stöd, trots att många säger att de är nöjda med att de får så pass mycket stöd. Det vi gör är att vi ringer ibland, skickar sms och kollar av läget. De får erbjudande att komma hit för stödsamtal men det är inte många som vill. De får gärna höra av sig om de vill det... Det krävs lite mera av individen.

Att lyhörddhet kring individens önskemål samt att önskemålet ska bejakas är något som även Rinaldi med flera (2008) stärker i deras artikel. Artikeln Rinaldi med flera (2008) som presenterar IPS – modellen lyfter upp betydelsen kring det individuella stödet. Vilket även samtliga respondenterna lyfter fram som viktigt i stödet, samt anses som det centrala i stödets betydelse. Allt skapas utefter individen. Stödet kring att skapa struktur i vardagen leder enligt flera av respondenterna till en ökad egen kontroll, genom detta stöd som skapar struktur vilket leder till egenkontroll kopplat till de krav som ställs på brukaren i att utföra arbetet. Flera respondenter menar att de möter en glädje och ett välbefinnande hos brukaren efter att strukturen skapats, vilket stärks av studiens valda teori krav – kontroll – socialt stöd då modellen utgår från att dessa komponenter har en stark påverkan på hälsan/ohälsan (Thylefors, 2006). Två respondenter uppger att deras stöd inte är ständigt närvarande och inte fysiskt, utan mera ett stöd på distans som finns där att tillhandahålla om behovet finns. Även detta kan skapa en känsla av krav och egenkontroll då brukaren på ett vis bör klara sig i stor utsträckning själv vilket blir ett krav, medan individen även kan växa genom ansvaret och egenkontroll skapas. Samma respondenter menar även att i fall där mera stöd krävs är individen i sin utveckling inte redo för deras typ av stöd. Vilket även Antonson (2003) i studiens tidigare forskning diskuterar. Då Antonson (2003)

kommer fram till att var brukaren befinner sig i sitt välmående är betydande för om stödet genom IPS modellen är tillräckligt för att finna framgång.

5.5 Begränsningar och möjligheter

Brukare

Gemensamt för samtliga respondenter under intervjuerna är att möjligheten till att få ett avlönat arbete på den reguljära arbetsmarknaden är påtaglig. Samtliga ser positivt på att komma ut på arbetsmarknaden och konkurrera och ser stora chanser till detta. En respondent är under intervjun mycket fokuserad på ett framtida arbete. Hon nämner flera gånger att hennes sysselsättning idag endast är en mellanlandning för att snart komma ut på arbetsmarknaden. Respondenten uppger att hennes arbetshandledare aktivt söker efter arbeten på arbetsmarknaden och att hon gärna kommer ut och konkurrerar. Två av brukarrespondenterna är kollegor och har redan påbörjat en uppbyggnad av ett kooperativ vilket respondenterna menar är en stark morot i att fortsätta arbetet. Båda visar på att det är mycket utvecklande och lärorikt att få möjligheterna till att vara med och starta upp ett företag. Här syns även en möjlighet till en ökad självkänsla och delaktighet. Stora möjligheter som är gemensamt för samtliga respondenter kring att komma ut på arbeten är ett ökat välmående och ett stärkt självförtroende och känsla av delaktighet.

En möjlighet som tydligt framkommer under en intervju ligger just i stödets betydelse för honom. Han ser möjligheter kring att ha en stöttande person bakom sig som är anträffbar när och om behovet finns. Han är tacksam för de stöd han fick för att finna ett av sina tre lönebidragsarbeten. Då han kunde vända sig till ett projekt som hjälpte honom att finna platsen och även kunde stå bakom honom, både med stöd och med försäkringar. Under intervjun säger respondenten att han skulle ha svårt att vända sig till arbetsförmedlingen och söka ett arbete. Då han behöver någon bakom sig som stöttar. Samt att alla papper med ersättning och försäkring för arbetet redan existerar, så att inte arbetsgivaren behöver stå för det praktiska kring anställningen. Han tror att det blir lättare som funktionsnedsatt att få ett arbete med det stödet, och därför vågar han också ta steget.

Samtliga respondenter som idag har en sysselsättning i en verksamhet, där verksamheten arbetar likt modellen, uppger en frihetskänsla kring sina uppgifter. En respondent berättar att han gör många olika typer av uppgifter och har mycket frihet i arbetet. Han känner att han och arbetsgivaren har en ömsesidig tillit till varandra och känner även att hans kunskaper tas till vara på. ”*Han släpper mig fri och jag får ta eget ansvar, och därmed så ser de till min kunskap.*” Majoriteten av respondenterna ser endast möjligheter i sin sysselsättning som är förankrad till arbetsmarknaden. Dock kommer ersättningen upp som en begränsning under intervjun med en av respondenterna. Han är den enda som lyfter fram att den låga ersättningen är en stor begränsning i Sveriges välfärdsystem. Han menar att han inte märker någon skillnad i plånboken om han har arbetat eller varit sjukskriven då ersättningen är den samma.

Det här med att arbetsträna med bibehållet sjukbidrag, låter inte så kul. Det är samma sak som att jobba gratis. Vi har redan låg pension eller sjukbidrag eller vad det är, och kanske aldrig haft något arbete. När vi en gång äntligen går ut och

låssas arbeta, då är det roligt ett tag, men vi vill också som alla andra människor, att det ska märkas i plånboken.

Respondenten säger också att han tycker att det verkar oklart vem som bär ansvaret för de funktionshindrades ersättning. Han har fått en känsla av att ingen vill ta ansvaret och att individen då faller mellan olika aktörer.

Det brukarrespondenterna tydligt uttrycker är vikten av att finnas i ett sammanhang som inte är konstgjort utan som är på riktigt. Topor (2004) menar att det är av stor vikt att individen är placerad på ett arbete med verkliga uppgifter och får möjligheten till att vistas på ett ställe där individen får en känsla av samhörighet. Detta för att brukaren får ett ökat självförtroende samt att man påskyndar återhämtningen. Forskarna Eggleton och Kober (2005) kommer i sin forskning fram till att individen som har en öppen anställning upplever en högre grad av livskvalitet samt social tillhörighet, i jämförelse med individer som är placerade på skyddad verksamhet. Forskarna menar att detta beror till stora delar av att den öppna anställningen är integrerad i samhället på ett annat sätt än vad den skyddade verksamheten är. Eggleton och Kobers (2005) tes om att en ökad livskvalitet skapas vid en öppen anställning framkommer även i resultatet som en stor möjlighet med modellen. Då tre av de fyra brukarna visar sin längtan efter att starta kooperativ och komma ut på den öppna marknaden i större utsträckning än vad det gör idag. De tre respondenter som har sysselsättning är placerade inom interna verksamheter men har även externa uppgifter vilket de visar sin tacksamhet till och glädje för.

Professionella

Enligt de professionella respondenterna så finns det stora möjligheter med att utveckla arbetet och arbetsmetoder kring brukarnas stöd. Det kommer hela tiden nya råd kring arbetsmetoder och förhållningssätt. I takt med utvecklingen av arbetsmetoder så har även beslut tagits att höja utbildningsnivån, respondent fem arbetar som arbetskonsulent tillsammans med ett åtta andra kollegor och alla är akademisktutbildade. En respondent menar att de har fått resurser för att arbeta mer evidensbaserat och arbeta mer med kvalitetssäkring av arbetsmetoder. Hon menar även att det kommer krävas mera resurser och synnerligen i början. Detta för att man arbetar väldigt nära och intensivt med brukaren i början av en arbetsplatsplacering, dock anser hon att arbetskonsulenterna har fått mycket resurser både i tid, personal samt material för att i framtiden kunna arbeta mera likt modellen. Hon påpekar dock att det alltid kommer att behövas mera resurser då efterfrågan ökar. En annan respondent menar att en stor begränsning hon upplever, till skillnad från en annan respondent är resurser och tidsbristen. Hon är arbetshandledare åt tio brukare och känner att hon inte hinner med att följa upp det som brukaren har sagt. Det blir fördröjningar vilket hon tycker är negativt. Hon menar att ska man arbeta mera likt modellen så är det inte möjligt att ha ansvaret över flera än fem brukare.

Där kommer begränsningen in med att arbeta likt supported employment. Jag tror att jag har nio eller tio brukare nu, som jag ska sköta en planering med och ha uppföljningssamtal med och så vidare. Det är en begränsning att man inte hinner. Man skulle vilja ta den här personen och gå till ICA med den på en gång när man hör önskemålet om placeringen. Men så fungerar det inte riktigt. Så där kan det bli lite fördröjningar, och då kan brukaren hinna ändra sig och kanske backar lite tyvärr.

Ingen av respondenterna tror att Sverige i framtiden kommer att kunna arbeta renodlat med modellen då välfärdssystemet ser helt olika ut i Sverige jämfört med USA. Två respondenter menar dock att Sverige kan försöka arbeta mycket likt modellen, samt att det är viktigt att alltid ha "supported employment tänket". En respondent som arbetar inom de interna verksamheterna säger också att det är långt ifrån alla brukare som vill ut på arbetsmarknaden och därmed behövs även ett annat alternativ. Då stödet i Sverige är styrt av ett biståndsbeslut medför även detta att den amerikanska modellen är svår att renodlat använda i Sverige. Fördelar som samtliga respondenter ser med att arbeta likt modellen är att det är mera lättarbetat då individen själv vill få ett arbete. Gemensamt under alla intervjuer är att samtliga anser att samarbetet mellan olika aktörer fungerar väl men skulle kunna bli ännu bättre. Samverkan utgör en stor möjlighet för brukarna att få det rätta stödet i att finna ett arbete, och därför menar främst två respondenter att samarbetet skulle kunna bli ännu starkare. En respondent berättar att arbeidskonsulenterna hade en extern ordnad arbetsplats på infektionskliniken, där brukaren drog sig ur och då blev platsen tillgänglig för arbetshandledaren. Och nu har hon två brukare som gärna skulle vilja prova på just den arbetsplatsen. Ytterligare en möjlighet som samtliga påpekar är helhetsperspektivet som finns i modellen. Att se hela individen och fokusera mera på möjligheter än på hinder i individens arbetsförmåga. En gemensam faktor som tre av de fyra respondenterna samt en brukare lyfter upp som en begränsning i modellen i Sverige är att arbetet som utförs idag inte är avlönat. En av respondenterna menar att hon ibland möter en negativ reaktion kring att brukarna utför ett arbete med inte får ersättning för det. Brukarna kan i dessa situationer känna sig lite utnyttjade, hon försöker då lyfta fram det positiva med arbetet. En positiv effekt som hon då får lyfta fram är möjligheterna till att nå ett avlönat arbete, hon menar att det är inte alltför ovanligt att brukarna går över till en anställning.

En stor fördel som samtliga respondenter nämner är det faktum att de psykisk funktionshindrade allt mera är ute på arbetsmarknaden. Modellen hjälper även till att samhället får en ökad kunskap kring målgruppen. I takt med att målgruppen kommer ut på arbetsmarknaden ökar förståelsen för gruppen och samtliga respondenter möter en ökad öppenhet till att ta emot personerna. Samtliga menar dock att kunskapen kan bli ännu bättre och tabun över att vara psykiskt funktionsnedsatt kan minska ytterligare.

Det kan absolut bli bättre, men vi möter ändå en öppenhet och en nyfikenhet. Attityden är öppnare. Att de är på vanliga arbetsplatser gör absolut så att samhället får kunskap och får upp ögonen för denna målgrupp. Det är klart det är bra, att de är ute på vanliga arbetsplatser och inte blir undandömda.

Det faktum att den renodlade modellen supported employment enligt IPS är svår att implementera i Sverige är något som även Gustavsson (2010) i sin pågående avhandling lyfter fram. Hon menar liksom respondenterna att inställningen efter att arbeta likt modellen är alltid bra att ha, samt att Sverige kan komma längre än idag i att arbeta likt metoden. Dock skiljer sig välfärdssystemen åt i Sverige jämfört med USA, vilket gör det svårt att helt implementera modellen. Samarbetet mellan olika aktörer har lyfts fram som underlättande för att möjligheten till att arbeta likt modellen ska existera, vilket även Becker, med flera, (2003) framhäver som viktigt. Flera kopplingar kan göras mellan resultatet och Antonovskys (2005) KASAM. Ett salutogent synsätt framkommer under intervjuerna kopplat till modellen då respondenterna uppger att en stor fördel med modellen är helhetsperspektivet, att se hela individen och se möjligheter istället för hinder. Känslan av sammanhang (Antonovsky, 2005) kan även det

kopplas till begränsningar med hur modellen används i Sverige idag. De brukare som arbetstränar får lönebidrag vilket innebär att de inte får samma ekonomiska ersättning för arbetet jämfört med sina kollegors. Detta har visats sig, genom respondenterna, påverkat meningsfullheten negativt då individen är en del av ett sammanhang, utför samma tjänst men får lägre ersättning.

6 Slutdiskussion

Studiens syfte har varit att undersöka supported employment enligt IPS – modellen samt stödets betydelse dels utifrån professionellas perspektiv, dels utifrån brukarens perspektiv. Detta skulle besvaras genom frågeställningarna: Vad innebär supported employment enligt IPS – modellen? Hur kan supported employment enligt IPS - modellen användas i praktiken? Hur ser målgruppens egen uppfattning kring stödets betydelse ut? Vad uppfattar målgruppen som meningsfullt arbete samt delaktighet i arbetet? Slutdiskussionen delas här upp i fyra olika underrubriker, detta för att tydligare diskutera det som är av vikt för studien.

6.1 Resultatdiskussion

Vad innebär supported employment enligt IPS – modellen?

Denna frågeställning blir till största del besvarad genom tidigare forskningen. Då svaret till frågeställningen grundar sig på rena fakta, men blir även till en viss del besvarad av de professionella respondenterna. Frågeställningen valdes att ha i studien för att få en bakgrund och en djupare kunskap kring modellen. För att sedan utifrån kunskapen kunna undersöka stödets betydelse. IPS - modellen är en amerikansk och kanadensisk arbetsmetod som utgår från målgruppen psykiskt funktionsnedsatta. Tanken med modellen är att genom individuellt stöd där brukaren är i centrum, kunna nå, få samt få behålla ett arbete på den öppna arbetsmarknaden. Arbetsmodellen utgår från individens möjligheter istället för att fokusera på hinder. Med detta visar de professionella respondenterna att modellen har en salutogen inställning vilket även de själva har i sitt arbete. Modellen ger ett individuellt stöd och utgå från helheten, hela individen. Genom respondenterna framkommer att helhetsperspektivet är en viktig del för att stödet ska vara framgångsrikt. En utgångspunkt i arbetet med modellen är att brukaren är motiverad, delaktig och att individens egen vilja tillvaratas. IPS – modellen syftar till att brukarna ska få möjligheten att genom stödet kunna bidra till samhällsutvecklingen, vilket är ett mänskligt behov för välmående. Stödet i att finna ett arbete ska enligt tidigare forskning samt respondenterna pågå skyndsamt för att brukaren ska kunna behålla viljan i att få ett arbete. Avsikten med modellen är, då en individ påbörjats ett arbete skall stödet successivt arbetas bort, respondenterna menar att de efter en tid på arbetsplatsen lämnar över mera till brukaren så att personen i fråga till slut kan klara av arbetet själv.

Hur kan supported employment enligt IPS -modellen användas i Sverige?

Även denna frågeställning besvaras genom fakta men även mycket av de professionella respondenternas uppfattningar kring implementeringen av modellen i Sverige. Frågeställningen valdes att ha för att få en uppfattning kring i vilken utsträckning modellen kan användas i Sverige. Genom tidigare forskning samt respondenterna har framkommit att den renodlade modellen är svårt att implementera i Sverige då välfärdssystemen skiljer sig åt. I Sverige finns en

rättighetslagstiftning medan Amerika har ett kvoteringsystem. Vilket betyder att i Sverige får arbetsgivaren bidrag för att ta emot individen medan arbetsgivaren i USA får betala vid nekande. Dessa två system ger olika förutsättningar för målgruppen att kunna finna ett arbete. Respondenterna lyfter även fram att brukarna i Sverige har ett biståndsbeslut på sin sysselsättning, vilket även de bidrar till skillnader kring modellerna. Alla som har beviljats sysselsättning kanske inte heller är intresserade och motiverade att arbeta efter modellen och då bör även ett annat alternativ finnas. Stora skillnader mellan den svenska varianten och den amerikanska modellen är den ekonomiska ersättningen, vilket studiens författare ser som ett hinder i att kunna implementera metoden helt i Sverige. I USA får brukaren lön som alla andra anställda. I Sverige får brukaren rehabiliteringsersättning eller lönebidrag. Modellen ska vara obegränsad i tid vilket även det kan vara svårt i en svensk tolkning då rehabiliteringen enligt Gustavsson (2010) styrs av budget som ser olika ut i perioder vilket kan påverka tiden på insatsen. En slutsats som författarna tog genom resultatet är att flera resurser krävs för att kunna arbeta mera likt modellen än vad som görs idag. Respondenterna visar på en tidsbrist som blir ett hinder i arbetet med modellen, tidsbristen skapar fördröjningar vilket gör att det blir problematiskt att arbeta likt modellen. För att minska tidsbristen och motverka fördröjningarna i stödet med brukaren krävs mera personal med spetskompetens kring målgruppen eller/och modellen.

Hur ser målgruppens egen uppfattning kring stödets betydelse ut?

Ett tydligt konstaterande utifrån resultatet kan göras rörande stödets betydelse för brukaren kopplat till arbetsträning. Stödet är av stor betydelse för samtliga brukare för att få och fungera på en arbetsplats. Samtliga ser en stor vikt i stödets betydelse då respondenterna kopplar stödet till det egna ansvaret och deras inflytande på arbetsplatsen. De upplever stöd i att arbeta självständigt och vara självgående i arbete. Respondenterna som arbetar lyfter även fram vikten av att ha en närvarande arbetshandledare. Det är viktigt för respondenterna att stödet finns tillgängligt när behovet uppkommer, och kanske även när brukaren inte känner ett stödbehov konkret. Stödet är även av betydelse för att finna ett arbete, att få uppbackning i att ta tag i och finna ett arbete. Genom respondent ett kan ses en trygghetskänsla av att få stöd i att finna ett arbete samt att alltid ha en stöttepelare som kan kontaktas om behovet finns. Under intervjuerna samt i sammanställningen av resultatet påträffas vikten av att stödet tillhandahålles tidigt, medan brukaren fortfarande är motiverad och vill ha ett arbete och komma ut på arbetsmarknaden, vilket efter en period kan ha gått förlorat. Lyhörddhet gentemot individens egna önskemål kring arbetsuppgifter samt lyhörddhet kring brukarens stödbehov framkommer även som ytterst viktigt i resultatet, då arbetet som är skapat genom lyhörddhet kan vara på långt sikt mera hållbart. Något som tydligt märks hos samtliga brukarrespondenter, men som kanske inte tydligt uttrycks, är stödets betydelse kring att arbeta bort rädslan för att misslyckas. Samtliga respondenter visar mer eller mindre på en rädsla av att misslyckas i de arbeten som utförs, ingen av respondenterna uttrycker det ordagrant men detta kan tydligt tolkas. Alla faktorer visar på att stödet är mycket betydelsefullt för att finna framgång i ett arbete för målgruppen.

Vad uppfattar målgruppen som meningsfullt arbete samt delaktighet i arbetet?

I resultatet framkommer att meningsfullhet och delaktighet kopplas mycket till tryggheten på arbetet. Samtliga respondenter uppger att tryggheten i arbetet och på arbetsplatsen är viktigt för att finna meningsfullhet och delaktighet. Resultatet och diskussionen rörande känslor kring

meningsfullhet och delaktighet utgår till största del från två av de fyra brukarrespondenterna, då dessa två hade lättare för att uttrycka sina känslor kring meningsfullhet och delaktighet på ett djupare plan. Ytterligare en faktor som framkommer som meningsfullt och delaktighet på arbetsplatsen är vänskapen mellan kollegorna och sammanhållningen på arbetsplatsen. En respondent uttrycker att det är samhörigheten som driver honom till arbetet de dagarna då han är extra trött. Att utföra arbetet är inte det enda och kanske inte heller det viktigaste, stor vikt är även det sociala kring ett arbete, att vara en del av ett socialt sammanhang. Stämningen på arbetsplatsen framkommer som den mest avgörande faktorn till att känna delaktighet på arbetsplatsen med sina kollegor. Viktigt för meningsfullheten är också arbetets utformande, om arbetet är utformat med ändamålet att ha något att göra, eller om uppgiften är en befintlig uppgift som är av ingen betydelse. Tydligt framkommer att ett meningsfullt arbete är kopplat till ett ”riktigt arbete”, ett arbete som genererar något och är bidragande till samhället. Respondenterna upplever ett meningsfullt arbete som att göra ett gott arbete som bidrar till individens egen utveckling så väl som till samhället. En slutsats genom resultatet kan också dras kring att ett meningsfullt arbete är ett arbete där individens kunskaper bejakas och välmående kan skapas. Något som framkommer både hos brukarna samt hos de professionella är meningsfullheten kring att bevisa för sig själv att styrkan att utföra arbetet finns. De professionella respondenterna berättar att det möter mycket tacksamhet i mötet med individen efter en tid på arbetet. De möter mycket glädje och bättre mående vilket är tydliga tecken på meningsfullhet och även delaktighet i samhället. De professionella respondenterna menar att i takt med att det egna ansvaret ges och bekräftelsen för personen själv ökar, ökar även känslan av meningsfullhet i arbetet. Något som är värt att lyfta fram är även meningsfullheten och delaktigheten kopplat till en strukturerad vardag. En professionell respondent uppger att hon möter en känsla av delaktighet och meningsfullhet hos brukaren efter att en struktur i vardagen har skapats. Struktur ökar chanserna att skapa meningsfullhet och bidrar även till en delaktighet i samhället.

6.2 Teori och tidigare forskningsdiskussion

De två teorier som valdes inom ramen för studien var KASAM och krav – kontroll – socialt stöd modellen. Dessa två teorier har varit till hög relevans för studiens syfte, teorierna och studiens tidigare forskning har kunnat presentera samt kopplats till resultatet genom analysen. Stödets betydelse och vikten av delaktighet och meningsfullhet kopplat till arbetet är något som samtliga respondenter uppger är viktigt för att klara av ett arbete samt för välmående. Denna slutsats kan tydligt på olika sätt kopplas till studiens tidigare forskningar, vilket görs i analysen av resultatet. Studiens tidigare forskning bekräftar författarnas slutsats att stödet är av stor betydelse för att kunna få och fungera på ett arbete. Samt det faktum att meningsfullhet och delaktighet kan skapas genom arbete vilket visar sig i resultatet leder till välmående. Studiens syfte har varit att undersöka supported employment enligt IPS – modellen samt stödets betydelse dels utifrån professionellas perspektiv, dels utifrån brukarens perspektiv. Syftet har inte varit att skapa nya teorier utan med teoriernas hjälp i analysen skapa en djupare förståelse kring stödets betydelse, delaktigheten och meningsfullhet. I analysen blir kopplingen mellan vikten av att bli betrodd, tryggheten på arbetet, samhörigheten och känslan av sammanhang – KASAM tydligt. Då respondenterna genom dessa faktorer känner en delaktighet, meningsfullhet och hanterbarhet. Krav – kontroll – socialt stöd modellen har varit till stor betydelse för analysen och förståelsen kring meningsfullheten kopplat till egenkontrollen, kraven som ställs samt stödets betydelse för att hantera kraven och kontrollen. Tre av de fyra brukarrespondenterna har negativa erfarenheter

av det sociala stödet kopplat till kraven och egenkontrollen. I alla tre fallen var stödet bristfälligt, kraven för höga och egenkontrollen låg. Dessa placeringar blev inte långvariga och bidrog till ett sämre mående. De placeringar som har haft mycket socialt stöd, krav samt en möjlighet till egenkontroll har visat sig genom samtliga respondenter vara framgångsrika placeringar där brukaren trivs och kan utföra sitt arbete. Gemensamt för samtliga respondenter, tidigare forskning samt teorier är det faktum att stödet är av stor betydelse för att nå, få samt behålla ett arbete och för att finna välmående. Gemensamt är även att känslan av delaktighet och meningsfullhet även det är viktigt för hälsan.

6.3 Metoddiskussion

I studien används en kvalitativ vetenskapsmetod. Detta då det var en relevant metod till studien, då syftet med studien var att undersöka respondenternas egna upplevelser kring modellen och stödets betydelse. Intervjuguiderna som författarna använde sig av är byggda på öppna frågeställningar. Alla åtta intervjuer spelades in för att sedan transkriberas och därefter fortsatte processen med att börja tolka och analysera materialet vilket Brinkman och Kvale (2009) menar att, det är som att föra en dialog med det insamlade datamaterialet.

Med hjälp av kvalitativ vetenskapsmetod kunde respondenternas tankar och funderingar återges och därav även besvara studiens frågeställningar. Studien har en induktiv ansats då författarna började med den empiriska undersökning som sedan ledde till teorierna krav – kontroll – socialt stöd samt Kasam - känslan av sammanhang. Samtliga respondenter fick förfrågan om var de ville att intervjun skulle äga rum. Detta för att skapa en trygg, bekväm och avslappnade intervjumiljö. Sju av åtta respondenter valde att bli intervjuade på sina arbetsplatser medan en av respondenterna ville bli intervjuade på annan plats. Det var berikande att få möjligheten till att besöka respondenternas arbetsplatser och på det sättet få ta del av respondenternas vardag.

Intervjuerna är genomförda med öppna intervjufrågor, detta för att få en möjlighet till följdfrågor samt för att utförliga svar skulle ges under intervjuerna. Intervjuernas längd varierande, allt ifrån femton min till en timma, detta stora spann berodde delvis på respondenternas dagsform. Vi är välmedvetna om att dagsformen kan ha en stor betydelse till vilket resultatet man får, men vi är osäkra vilken ritning resultatet skulle ta och hur den skulle påverka resultatet i slutändan. Under ett stycke i resultatet presenteras respondenterna. I resultatet har valts att inte nämna några namn, eller någon annan information som kan leda till att respondenterna blir igenskända. Allt enligt konfidentialitetskraven som är en del av de forskningsetiska kraven. Genom kontakten med de professionella respondenterna kunde lämpliga brukarrespondenter namnges av de professionella. Efter detta togs en kontakt med de namngivna brukarna med förfrågan om de ville delta i studien. Studiens författare är medvetna om att resultatet kan ha påverkats av valet att professionella tipsade om brukarrespondenter. Beslutet om tillvägagångssättet togs av etiska och säkerhetsskäl. Då problematik i att intervjuar målgruppen kan förekomma, samt för att ingens hälsa skulle hotas. Då de professionella känner brukarna och även har vetskapen om vilka som kan klara av och orka med att delta i en intervju valdes

tillvägagångssättet. Trots att de professionella namngav brukarrespondenter och att detta kan ha påverkat resultatet, kunde brukarrespondenterna bidra till ett brett resultat med åsikter som stärks av de professionella respondenterna, tidigare forskningen samt teorierna. Då studiens omfattning är begränsad är resultatet inte generaliserbart, genom åtta intervjuer kan författarna inte visa på en sanning, reliabiliteten kan därför diskuteras. Trots att resultatet inte kan leda till generalisering, anser författarna att viktiga faktorer kring stödets betydelse i arbetet har framkommit.

7 Fortsatt forskning

Under studiens gång har författarna uppmärksammat att det finns flera områden där fortsatt forskning vore värdefullt. Det författarna skulle vilja se vidare forskning kring är inriktat mot arbetsgivaren och dennes behov av stöd. Frågeställningen skulle kunna vara följande; Vad anser arbetsgivarna själva att det behövs för stöd och hjälp till att fler med funktionsnedsättning skall få en möjlighet till en anställning på den reguljära arbetsmarknaden?

8 Referenslista

Antonovsky, Aron (2005). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.

Antonson, Sivert (2003). *Stödets betydelse - supported employment- i kampen för arbete och att bryta utsatthet*. Örebro universitet.

Becker, Deborah, Bond, Gary, Mueser, Kim och Torrey, William (2003). *Workbook*. Hämtad den 10 Januari 2011 från <http://www.nebhands.nebraska.edu/files/supported%20employment%20workbook.pdf>

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend.(2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Brunt, David & Hansson, Lars (2005). *Att leva med psykiska funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur

Eggleton, I. R. C. och Kober, R (2005). *The effect of different types of employment on quality of life*. Hämtad den 7 Februari 2011 från <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?hid=105&sid=fef0104b-379a-451e-8a07-e02edea2a62b%40sessionmgr110&vid=1&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=afh&AN=18220662>

Eriksson, Nils (1991). Arbetskrav, egenkontroll och socialt stöd – komponenter i den psykosociala arbetsmiljön. Furåker, Bengt (red.), *Arbetets villkor*. (151 – 175). Lund: Studentlitteratur.

Gustavsson, Johanna (2010). *Slutrapport. Hållbart arbete - arbetsliv för personer med nedsatt arbetsförmåga*. Hämtad den 9 maj 2011 från <http://www.misa.se/admin/UploadFile.aspx?path=/UserUploadFiles/nyheter - inbjudningar etc/projektrapport hallbart arbete2010.pdf>

Holmer, Jan (2006). Introduktion till arbetsvetenskapen. Holmer, Jan och Simonson, Birger (red.), *Forskning om arbetet*. (11 – 31). Lund: Studentlitteratur.

Humanistisk samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSRF). *Forskningsetiska principer i humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad den 18 Februari 2011 från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Karlsson, Magnus (2008). *Arbetsinriktad rehabilitering vid psykiska funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur.

- Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina. (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Nationella psykiatrisamordningen (2006:5). *Vad är psykiskt funktionshinder? Nationella psykiatrisamordningen ger sin definition av begreppet psykiskt funktionshinder*. Stockholm: Nationella psykiatrisamordningen.
- Oscarsson, Lars (2009). *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten: en introduktion för praktiker, chefer, politiker och studenter*. Stockholm: SKL Kommentus
- Rinaldi, Miles, Perkins, Rachel, Glynn, Edmund, Montibeller, Tatiana, Clenaghan, Mark, Rutherford, Joan (2008). Individual placement and support: from research to practice. *Advances in Psychiatric Treatment*, 14:50-60.
- Sandlund, Mikael (2005). Vad är psykiska funktionshinder? Hydén, Lars-Christer (red.), *Från psykiskt sjuk till psykiskt funktionshindrad*. (s. 15 – 31). Lund: Studentlitteratur.
- Socialstyrelsen (2011). *Nationella riktlinjer för psykosociala insatser vid schizofreni eller schizofrenliknande tillstånd – stöd för styrning och ledning*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (1999). *Välfärd och valfrihet. Slutrapport från utvärdering av 1995 års psykiatrireform*. Stockholm: socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2011). *Socialstyrelsen. Socialt stöd*. Hämtad den 4 mars 2011 från <http://www.socialstyrelsen.se/funktionshinder/socialtstod>
- Thurén, Torsten (2003). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber.
- Thylefors, Ingela (2006). Arbete och organisationspsykologi. Holmer, Jan och Simonson, Birger (red.), *Forskning om arbetet*. (47 - 67). Lund: studentlitteratur.
- Topor, Alain (2004). *Vad hjälper? Vägar till återhämtning från svåra psykiska problem*. Stockholm: Natur och Kultur.

Missivbrev

Hej

Vi är två studenter som går sista termin på Mälardalens högskola i Eskilstuna på Kandidatprogrammet med inriktning mot social omsorg och skriver nu c-uppsats. I studien skall vi undersöka teorin supported employment enligt IPS – modellen samt stödets betydelse.

Vi skulle vilja intervjua dig och hoppas att du vill medverka i en intervju. Genom intervjuerna söker vi en ökad förståelse kring supported employment samt dina erfarenheter och upplevelser kring arbetsträning. Er kunskap och erfarenhet är värdefullt för oss och vårt fortsatta examensarbete.

Våra intervjuer beräknas ta ca 1 timma. I våra intervjuer kommer vi att förhålla oss till de forskningsetiska reglerna från humanistiska samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR). Eftersom vi följer dessa regler så garanterar vi att ni som medverkar kommer att förbli anonyma och att allt material som vi samlar in under intervjun kommer enbart att användas under vårt examensarbete. Innan intervjun har du som medverkar möjligheten att tillsammans med oss gå igenom de forskningsetiska reglerna.

De som medverkar i vår studie har all rätt att avbryta sin medverkan när den vill under arbetsgång.

Tack på förhand

Vänliga hälsningar

Jari Kuivamäki
xxx-xxxxxxx

Sara Follmer
xxx-xxxxxxx

Handledare: Pia Käcker

Intervjuguide

Frågor för intervju med brukare

Bakgrund

- Ålder
- Kön
- Familjeförhållanden
- Uppväxt
- Utbildning

Arbetsträning/sysselsättning

- Vilka tidigare anställningar/praktikplatser har du varit på?
- Vilken rehabilitering, arbetsträning, sysselsättning har du idag?
- Hur länge har du haft den typ av arbetsträning?
- Vilket stöd har du fått i din arbetsträning/sysselsättning?
- Vilket stöd har du fått för att finna ett jobb/ sysselsättning?
- Vad är viktigt för dig i ett arbete?
- Hur skulle ditt arbete/din sysselsättning se ut/innerhålla om du fick välja helt fritt?
- Vad är viktigt för att du ska trivas på ett arbete?
- Hur tycker du att dina kunskaper beaktas idag?
- Hur upplever du det stöd du får idag, vad är bra och vad är dåligt?
- Finns det något du saknar i din arbetsträning/sysselsättning?

- Är det något du vill tillägga?

Intervjuguide

Frågor för intervju med professionella
Bakgrund

- Anställning
- Utbildning
- Arbetslivserfarenhet
- Utbildning i modellen/kunskaper

Arbetsträning/sysselsättning

- Känner du till IPS - modellen (om inte då förklarar vi lite kort)
- Hur matchar ni sysselsättning/sysslor med brukaren?

Intressen/personlighet/behov/vilja/kunskaper

- Vilket stöd ger ni brukaren i sin arbetsträning/sysselsättning?
- Vilket stöd ger ni för att brukarna ska finna ett arbete?
- Hur gör ni för att få fram arbetsplatser/praktikplatser?
- Letar ni aktivt passande praktikplatser/ sysselsättning ute på arbetsmarknaden?

- Får brukaren själv vara delaktig i processen att finna en passande sysselsättning?
Komma med förslag/önskemål
- Hur tänker du att ni i kommunen kan använda er av modellen (supported employment enligt IPS - modellen) i praktiken?
- I vilken utsträckning skulle kommunen idag kunna arbeta efter modellen (supported employment enligt IPS - modellen)?
- Vad skulle behövas för att man i framtiden skall kunna arbeta med (supported employment enligt IPS - modellen)
- Vilka resurser finns för att arbeta efter modellen?
- Är det något du vill tillägga som vi inte frågat om under intervjun.